

Vem är en idiot?

Den mångfacetterade Mysjkin: idiotiska perspektiv i förening
och motsättning, i Fjodor Dostojevskijs *Idioten*

Innehåll

Inledning.....sid. 3

Iurodstvo och kvietism – en helig idiot.....sid. 6

Den idiotiska diagnosen: vansinne och idioti som social struktur.....sid. 12

Epileptiker eller byggmästare?

ouvertyren till grand mal och Rogosjins altare.....sid. 19

Slutledning.....sid. 31

Referenser.....sid. 34

Appendix: A, B, C, D

Inledning

Furst Mysjkin är en idiot. Likväl framstår han, oftare än inte, som romanens förnuftigaste person. Men han *är* en idiot. Han är bara inte en sådan idiot som de vi, i våra dagar och i vredesmod, benämner ”idioter”. Den första frågan blir följaktligen: *Vilken sorts idiot är furst Lev Nikolajevitj Mysjkin?* och följdfrågan blir oundvikligen: *Hur påverkas läsarens subjektiva förståelse av romanen av skillnader i definitionen av ordet idiot?* Jag skall undersöka vad idioti kan innebära i några av de olika betydelser som är applicerbara på fursten och demonstrera konsekvenserna de olika perspektiven har för läsarens förståelse av romanen och framförallt, Mysjkin.

’Helig dårskap’ är det vanligaste sättet för vår tids stora humanister att diagnosticera furstens idioti eftersom den genomgoda furst Mysjkin påminner om Jesus på många sätt. Med hans heliga dårskap som förutsättning, framkommer en religionsbaserad allegori på det subtextuella planet, om den helige dårens återkomst till den terrestra världen från den celesta, med Ryssland som den terrestra och Schweiz som den celesta. Denna heliga dårskap erbjuder också en av definitionerna av idioti genom den helige dårens, ”iurodivyins” ständiga rörelse mellan det himmelska och det jordiska. På det här viset står fursten ut som idiot med sin kvietistiska livssyn. Furstens förhållande till Nastasia Filippovna skall behandlas särskilt utifrån antagandet att fursten är en helig dåre; han är ju inte förälskad, säger han, så varför dras han ständigt tillbaka till henne, även om det innebär att utmana den listige, och farlige, Rogosjin? Utvalda scener som särskilt demonstrerar närvaron av ”iurodstvo”, den heliga dårskapen, skall undersökas närmare för att på detta sätt utveckla och exemplifiera den. Detta görs också med hjälp av Karen Stepanians artikel i ämnet.¹

Dostojevskijs hjälte kallas ofta för idiot av de i hans omgivning. Hur påverkar det honom och hur mår han av att benämnas ”idiot” överallt, när som helst, i vilka sammanhang som helst, av vem som helst och inför vem som helst? När fursten kommer tillbaka till Ryssland från Schweiz – där han växt upp större delen av sitt liv – är han så gott som frisk från den sjukliga idioti han vårdats för där. Sedan förvärras hans hälsa gradvis genom fabeln och till slut har den ”ryska” miljö han vistats i gjort honom så sjuk att han måste sändas tillbaka till Schweiz för ytterligare vård. Jag skall analysera hur fursten upplever denna miljö

---

¹ Stepanian, Karen. ”Holy Foolishness and Madness, Death and Resurrection, Being and Non-Being in *the Idiot*”. I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010, s. 165-185.

genom hans fortsatta isolation *ini* den, efter att han återvänt *till* den, genom ett sociologiskt perspektiv och genom att visa på ett idéhistoriskt samband mellan nutid, romanens tid och tiden före romanen. I den här analysen behandlas Mysjkins isolering i Schweiz, segregationen från den sociala gemenskapen i furstens hemland, vidare. Analysen skall göras med hjälp av den franska filosofen Michel Foucaults teoribildning samt samtida svenska sociologen Eva Kärfve och idé- och lärdomshistorikern Karin Johannisson för att skapa förståelse för om, hur och varför furstens hälsa försämras. Är det ett direkt resultat av att han uppmuntras till att identifiera sig med sin diagnos, acceptera rollen som idiot och följaktligen sluta som han började: som ”fullständig idiot”².

Han är även epileptiker, fursten, något som på Dostojevskijs tid (*Idioten* publicerades först som följetong 1867-68) utan problem kunde likställas med att lida av idioti. Då Dostojevskij själv var epileptiker kan man föreställa sig att han kunde berätta om sina egna erfarenheter eller om andras intryck av dem; han var alltså insatt nog att gestalta den epilepsi eller ”fallandesjuka”³ (eller om man så vill, idioti) fursten led av. Med hjälp av intervjuer gjorda med andra epileptiker skall jag genom deras utsagor undersöka furstens epilepsi och ständigt förvärrade hälsa som ett hermeneutiskt problem. I några av *Idiotens* kapitel läggs utökat fokus på att återge miljöer och furstens känslomässiga intryck på ett sätt som får mig som epileptiker att känna igen dem som uttryck för epilepsi. Bland de särskilt utvalda kapitlen finns kapitel fyra och fem i andra delen: furstens första besök hos Rogosjin och det efterföljande epileptiska anfallet under Rogosjins försök att mörda fursten i trappuppgången i Nastasia Filippovnas hus. Dessa kapitel innehåller många av dessa beskrivningar av miljöer, känslor och detaljer som kan relateras till uttryck för epilepsi; de återfinns också bland de kapitel Tatiana A. Kasatkina särskilt fokuserar på i artikeln *History in a Name: Myshkin and the ‘Horizontal Sanctuary’*⁴. Med speciellt fokus på Rogosjins hus skapar hon länkar av samma miljöer, känslor och detaljer som jag fokuserat på, men som istället på subtextuell nivå relaterar dem till symbolik i den ryska ortodoxa kyrkans historia. Jag skall presentera båda tolkningarna av furstens upplevelser i de här kapitlen och visa hur läsarens förutsättningar är av stor betydelse för hur texten uppfattas.

---

² Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 38.

³ För exempel på användandet av ordet ”fallandesjuka” i romanen, se t.ex. kap. 5 i andra delen. Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 289.

⁴ Kasatkina, T.A.. ”History in a Name: Myshkin and the ‘Horizontal Sanctuary’”. I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010.

Min text har även ett mera övergripande slutmål; jag skall bevisa existensen av- och presentera en sammanställning av olika ingångsvinklar och sätt att förstå *Idioten*, men jag skall också redogöra för ett samband mellan de olika ingångarna och därmed söka svar på varför alla är legitima tolkningar av samma roman och dessutom bevisa att flera i någon mån är acceptabla tolkningar *samtidigt*.

Fursten är en utomstående. Han kastas in i den petersburgska societeten i början av romanen och gör stort intryck på alla han möter i den nya värld han anländer till. Då han växt upp i en helt annan värld, i en liten bergsby i Schweiz, där han varit isolerad från sitt hemland för behandling av idioti och hans mest frekventa umgänge utgjorts av barn, har han ingen erfarenhet av det sociala spel vuxna spelar. Han är intelligent men godtrogen, vis men naiv. Navet för historien är den vackra Nastasia Filippovna, en kvinna som uppvaktas av alla de rikaste herrarna i S:t Petersburg. Även fursten kommer att älska denna kvinna men han dras mellan kärleken till henne och kärleken till den yngsta av döttrarna Jepantjin, Aglaja Ivanovna, som på många vis är Nastasia Filippovnas raka motsats. Samtidigt måste fursten hantera sin hälsa på egen hand, nu när han inte längre åtnjuter professor Schneiders behandling, eller det gynsamma klimatet. Hans hälsa försämras kontinuerligt genom romanen och fler och fler farser och skandaler kommer att inträffa i hans närhet; *varför* detta händer är en intressant fråga som hänger ihop med frågeställningen om definitionen av den ”idioti” fursten lider av. Mysjkin påpekar t.ex. flera gånger att: ”[D]et sägs att klimatet här skall vara skadligt för mig.” Nastasia Filippovna må vara historiens nav, ut ifrån vilket herrarna står som nyoljade ekrar, men huvudsyftet med romanens röda tråd är att bjuda läsaren att uppleva en helt ny värld. Inte en annan värld, det är fortfarande samma värld, men genom en svårdefinierbar utomståendes fokaliserande ögon, en som inte tydligt talar om för oss hur vi skall uppleva den genom honom. Men, som idiot, också genom en som inte upplevt den förut. Genom en *idiot* kan vi uppleva den igen, på nytt, återuppståndna.

Iurodstvo och kvietism – en helig idiot

Idiot [...] ‘ layman ’ [...] ill-informed person [...] private, own, peculiar.

† 1. A person without learning, an ignorant, uneducated man ; a simple man [---]

1440 CAPGRAVE *Life St. Kath.* I. 288 Ryght as be twelue ydiotes, sent Austyn seyth, hee meneth the apostellis, for thei not lerned were.⁵

”Iurodstvo” (ry. ”helig dårskap”) och dess adjektivform ”iurodivyi” är (i sekundärlitteraturen) den vanligaste definitionen av furstens idioti. Iurodivyin, den helige dåren, befinner sig *mellan* det jordiska och det himmelska. Denna dåre har av sagt sig all individualitet och hänger sig helt åt att sprida guds ord. Då iurodivyin dock fortfarande är en människa, kan han inte omedelbart ta steget in i det oändliga, himmelska – trots att kroppen, köttet, ”inte längre existerar för honom i någon verklig mån”⁶ – och är därför ständigt kvar på denna tröskel mellan Gud och Guds avbild, människan. Ett tidigt och förhållandevis konkret exempel på förekomsten av en kristen allegori i *Idioten*, ges när fursten berättar om när han, i unga år, först var på resa till Schweiz för att behandlas för sin idioti.

Jag minns att jag kände en outhärdlig sorg, jag ville rentav gråta, jag bara förvånade mig och oroade mig, jag tyckte det var så förfärligt att allt det där var *främmande*, för det förstod jag. Det främmande dödade mig. Jag vaknade fullständigt upp ur detta mörker, minns jag, en kväll i Basel vid infarten i Schweiz, och vad som väckte mig var skriet av en åsna på stadens torg. Åsnan gjorde ett förfärligt starkt intryck på mig och av någon orsak tyckte jag oerhört mycket om den, och då var det plötsligt som om allting hade klarnat i mitt huvud.⁷

I *Idioten* som en kristen allegori betecknar Schweiz den celesta världen och Ryssland den terrestra. Jerusalem, den heliga staden, tillhör i sakledet den celesta världen och inkluderas därför som en möjlig parabel. Under förutsättning att fursten är en helig dåre, betecknar då hans resa in i Schweiz Jesus intåg i Jerusalem. Likt Jesus inträde i den heliga staden ridande på en åsna⁸, är furstens inresa i Schweiz den viktigaste förutsättningen för frälsning; både bild- och sakled berättar här om den helige dårens/iurodivyins inträde i den celesta världen. Det fullständiga uppvaknande ur mörkret som fursten upplever genom det starka intrycket från åsnan, vilket gör att allting plötsligt klarnar i hans huvud, betecknar också denna frälsning i det att det är startpunkten för hans tillfrisknande. I Schneiders sanatorium på den

⁵ Ridler, Vivian (red.) (1961). *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

⁶ Stepanian, Karen. ”Holy Foolishness and Madness, Death and Resurrection, Being and Non-Being in *The Idiot*”. I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010, s. 165-185.

⁷ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 72.

⁸ *Bibeln*, Nya Testamentet (1982), Matteusevangeliet, 21:5. Stockholm: Melins

fridfulla landsbygden i Schweiz lever denna nyfrälsta iurodivyi i den celesta världen. Han har genom resan från Ryssland till Schweiz tagit steget närmare Gud, hans anfall upphör och han blir småningom frisk från sin sjukliga idioti, en idioti som ersatts med en idioti i form av helig dårskap. Men Schweiz är inte hans hem. Ryssland är hans hemland. Men Ryssland är också den terrestra världen och alltså Schweiz motpol. I och med hans återvändande till Ryssland har han tagit steget närmare människan och således, bort från Gud. Hans hälsa försämras kontinuerligt under vistelsen i Ryssland; den gör det då iurodivyin, inte hör hemma och inte kan leva vare sig i Ryssland eller i Schweiz, hans ”hem” är i den ständiga rörelsen mellan de två. Därav avslutas romanen med återvändandet till Schweiz.

Att likna fursten vid Jesus är inte svårt, som Herman Hesse för övrigt uttrycker det i sin artikel ”Thoughts on *The Idiot* by Dostoevsky”⁹. Furst Mysjkin ljuger aldrig, han erbjuder sitt lyssnande öra till vem än som begär det, har han pengar ger han bort dem och han är, till och med uttryckligen, oskulden själv. När Mysjkin stiger av tåget i början av romanen, i vilket han delat kupé med Rogosjin och Lebedev och det för första gången har talats om den undersköna Nastasia Filippovna (vilken Rogosjin är intresserad av), överraskar Rogosjin honom med en skarp fråga:

- Är ni mycket intresserad av kvinnor, furste? Säg det på förhand!
- Jag? Nej! Jag har ju . . . Ni vet det kanske inte, men på grund av min medfödda sjukdom känner jag inte alls kvinnorna.
- Nå i så fall, utropade Rogosjin, då är du ju en riktig dåre [iurodivyi], och Gud älskar sådana som du!¹⁰

Rogosjin har nu försäkrat sig om att fursten inte skall bli ännu en rival i kampen om Nastasia Filippovna – en slutsats som ju senare visar sig felaktigt dragen. Men fursten ”känner inte alls kvinnorna” så varför blir han då så förtrollad av och engagerad i Nastasia Filippovna? En intressant berättelse från furstens tid i Schweiz – historien om när han kysste Marie – antyder ledtrådar till svaret på furstens hänförelse av Nastasia Filippovna. Det är en anekdot fursten själv bjuder Lisaveta Prokofevna och döttrarna Jepantjin på när det den här gången är Adelaida som, under Lisaveta Prokofevnas allra första examination av sin nyfunne släkting, överraskar den blyge gästen med en vass uppmaning:

- Nå, berätta nu hur ni förälskade er, sade Adelaida.
Fursten såg förvånad på henne.

---

⁹ | Herman Hesse, *My Belief: Essays in the Life and Art*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1974.

¹⁰ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 21.

- Hör på, sade Adelaida liksom brådskande, [...] nu vill jag höra, hur det var när ni var kär. Opponera er inte, ni har varit det. [---]
- Jag har inte varit kär, svarade fursten lika stilla och allvarligt, jag . . . var lycklig på annat sätt.
- Hur då, på vad sätt?
- Nå, jag skall berätta det för er, yttrade fursten liksom i djupa tankar.¹¹

Fursten påbörjar ett nytt kapitel och berättar sedan om den viktiga händelsen i hans liv, då han kysste Marie (app. A). I kupén upplyste han Rogosjin om att han är oerfaren vad gäller kvinnor. Adelaida får också höra att han ”inte varit kär” men den lycka fursten säger sig ha upplevt ”på annat sätt”, inkluderar både en kvinna och en kyss. 1) Varför kysste fursten Marie i Schweiz? 2) Varför intresserar sig fursten i Nastasia Filippovna? Svaren ligger i att Furst Mysjkin intresserade sig i Mariens respektive Nastasia Filippovnas *öden*, inte i deras *personer*. Marie, precis som Nastasia Filippovna, var en fallen kvinna. Att Dostojevskij låter Fursten berätta om historien med Marie kan ses som ett sätt att låta oss förstå poängen med furstens ständiga återvändande till Nastasia Filippovna, en kvinna han älskar men inte är förälskad i. På samma sätt som han räddade Marie undan bybornas hån, måste han rädda Nastasia Filippovna från Rogosjin – vilken han, redan under sitt första sammanträffande med Ganja och general Jepantjin, förklarat skulle skära halsen av henne efter en vecka, om han skulle gifta sig med henne.¹² I rollen som iurodivyi är det hans mission att rädda och därmed, genom sin närhet till Gud, frälsa Nastasia Filippovna; protagonisten finner sitt kall och påbörjar sin resa.

När fursten berättat för Lisaveta Prokofevna och döttrarna om en annan av Schneiders patienter som hade suttit i fängelse i tolv år¹³ gör Aglaja efteråt en anmärkning om *kvietism* som furstens livsåskådning:

Om ni kan säga att ni har varit lycklig, har ni inte levat mindre utan mer. Varför förställer ni er och ursäktar er? började Aglaja strängt och stridslystet. Och var så god och oroa er inte för att ni undervisar oss, här är alls inte fråga om någon triumf från er sida. Med er kvietism kan man leva i hundra år. Man kan visa er en avrättning och visa er ett finger och av båda delarna får ni på samma sätt fram en berömvärd tanke och blir belåten på köpet. På det sättet kan man leva.¹⁴

Vad Aglaja menar med furstens kvietism är att den patient fursten nyss berättat om, hade genomgått en skenavrättning innan han tjugo minuter senare benådades och skickades hem igen. Under de två minuterna han stod fastbunden vid träpålen för att arkebuseras, skulle han

---

¹¹ Ibid, s. 84.

¹² Dostojevskij, Fjodor. *Idioten* (2004). Stockholm: Wahlström & Widstrand, övers. Staffan Dahl, s. 36.

¹³ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 76-78.

¹⁴ Ibid, s. 79.

reda ut livets gåtor, prioritera sina tankar, formulera sina sista ord och se sitt nya liv i ljusets strålar. Det svåraste var för honom dock, att han inte kunde sluta tänka:

”Tänk om jag inte skulle dö! Tänk om livet fortsatte – vilken oändlighet! Och allt det skulle vara mitt! Jag skulle då förvandla varje minut till ett sekel, ingenting skulle jag förlora, varje minut skulle jag ta vara på, ingenting skulle jag förlösa på ingenting!” Han sade att den tanken slutligen gjorde honom så rasande att han ville bli skjuten så fort som möjligt.¹⁵

Alexandra gör här antagandet att furstens poäng med den här anekdoten är, att människan bör ta tillvara på varje sekund av sitt liv och leva varje minut med beräkning; mannen dog ju inte och fick därmed det där ”oändliga livet”. Men furstens poäng är en helt annan; ”förvandla varje minut till ett sekel” betydde kanske just det när den dödsdömde mannen tänkte det, men i verkligheten innebar det något helt annat. När Alexandra undrar om han levde varje minut med beräkning efter den där händelsen, svarar fursten att han inte alls levde så och ”förlorade många, många minuter”¹⁶. Erfarenheten är alltså, vilket Alexandra påpekar, att det är omöjligt att leva på det viset, något fursten håller med om. Fursten har predikat sitt budskap och det är denna *passiva* livsåskådning som av Aglaja associeras med kvietism.

Kvietismen var en mystisk-religiös inriktning, som oftast knyts till en kristen gren som grundades på 1500-talet i Spanien av Miguel de Molinos, men vars grundfilosofi förekommit även inom andra religioner som t.ex. hinduism och buddhism. Jag tar upp ämnet i det här sammanhanget då kvietistens förhållningssätt till Gud i mångt och mycket liknar det förhållningssätt till Gud som innehas av den, som de ryska Dostojevskij-forskarna benämner *iurodivyi*, den helige dåren. Kvietisten har, likt den helige dåren, givit avkall på all individualitet och personlig ambition; människans inblandning i sitt eget öde är att motarbeta Guds vilja, vilket ju är omöjligt, och kan därför bara resultera i hennes rörelse i riktning *bort* från Gud. Den rätta metoden för att röra sig *mot* Gud måste alltså vara att lägga särskild tonvikt vid att inte involvera sig allt för mycket i sitt eget öde, att förhålla sig *passiv*. Bönen till Gud är endast viktig av principiella skäl; som ett bevis för fullständig resignation inför Gud. Detta sätt att leva har fått *iurodivyin* att röra sig från köttet mot själen, från jorden mot himlen, från människan mot Gud; han befinner sig nu, som tidigare nämnts, mellan det terrestra och det celesta och han har nått dit genom sitt kvietistiska förhållningssätt till Gud, livet och sig själv. ”Låt din vilja ske, på jorden så som i himlen.”¹⁷

---

¹⁵ Ibid, s. 77-78.

¹⁶ Ibid, s. 78.

¹⁷ *Bibeln*, Nya Testamentet (1982), Matteusevangeliet, 6:10. Stockholm: Melins.

Att Dostojevskij inspirerats av kvietismen när han skapade furst Lev Nikolajevitj kan alltså påvisas; inte bara för att Aglaja i förbifarten fäller en snabb kommentar om hur hennes tankar går mot kvietism när fursten talar om att det är omöjligt att ”lev[a] varje minut med beräkning” trots att man alldeles nyss insett det oändliga värdet i varje minut, eller för att fursten vid vissa tillfällen kallas ”iurodivyi”; framförallt kan vi se det i undertexten långt senare i romanen: under middagsbjudningen i Jepantjins salonger i Pavlovsk utspelar sig en skandal, en av de scener som blivit alltmer förekommande i *Idiotens* senare delar. Det är på den bjudning i Pavlovsk som Jepantjins håller i syfte att på det mest implicita sätt tala om för societeten att fursten nu anses vara accepterad som friare till Aglaja och på det mest inofficiella vis bekräfta deras förlovning. (Något uttalat frieri från furstens sida har ännu inte skett och fursten *är* ju trots allt idiot – en bakdörr i form av ”Förlovning?! Det är ingen som har sagt något om förlovning!” för familjen Jepantjin att smita ut genom är alltså inte att förringa värdet av, i den händelse han inte lyckas framhålla sitt värde inför sällskapet.) Det är den älskvärde furst N. och den äldre, värdige adelsmannen, eller ”Anglomanen”, som han också kallas i texten, som sitter och samtalar, när den senare plötsligt nämner Nikolaj Andrejevitj Pavlisjtsjevs namn (furstens nu döde fosterfar och förmyndare under hans tid i Schweiz) och fursten börjar lyssna intensivt (app. B).

”Den romerska katolicismen tror att kyrkan inte kan bestå på jorden utan en universell statsmakt, och den ropar: *Non possumus!*” säger Mysjkin. Att den katolska kyrkan är till så stor del en organisation och en makt utgör kvietismens viktigaste kritik av katolicismen och, i Mysjkins fall, Rom. “[Q]uibus viventibus non communicavimus mortuis communicare non possumus” ([V]i kan inte i döden vara i kommunion med de som i livet inte var i kommunion med oss) är ett viktigt postulat inom katolicismen och syftar till att betona att det kyrkliga samfundet är en mycket viktig del av den kristna tron. Mysjkins kritik syftar på den överdrivna förtröstan det katolska samfundet finner i kyrklig kommunion; han uttalar alltså själva hörnstenen i kvietismens övertygelse om individens närhet till Gud snarare än individens närhet till Gud *genom kyrkan*. Fursten går till och med så långt att han menar att den romerska katolicismen inte ens är en kristlig tro, utan ”en fortsättning av det västromerska kejsardömet”. Den romerska katolicismen är mer utav en stat än en tro och den förklädda kejsaren, påven, är inget annat än ulven i fårakläder. Fursten nämner också jesuiterna när han säger att ”vi som trälar låtit fånga oss på jesuiternas krokar”, vilket också kan tolkas som en referens till de motsättningar som fanns mellan kvietismen och jesuiterna då många av kvietismens förespråkare under 1600-talet förföljdes, och ibland även fängslades, av den

påvetrogna jesuitorden.¹⁸ Dostojevskij tycks ha skrivit sin hjälte, iurodivyin Mysjkin, efter kvietismens exempel. Att fursten starkt kritiserar katolicismens ”fanatism” uttrycker att individen inte är oviktig; det är utvecklandet av det unika individuella ödet, ambitionen att påverka sin egen framtid, som för både kvietisten och iurodivyin, inte endast är oviktig, utan även omöjlig och därmed lönlös. På samma sätt som han befinner sig mellan det världsliga och det andliga, befinner sig iurodivyin mellan det kyrkliga och det sekulära. Kvietisten, iurodivyin och fursten, har tagit steget bort från det kyrkliga samfundet – något som etiketten ”idiot”, i bemärkelsen ”en som inte vet” eller ”olärd”¹⁹, avslöjar. Han har även tagit steget bort från det sekulära samfundet – något som etiketten ”idiot”, i bemärkelsen ”utomstående”, avslöjar. Men inte för att finna sitt unika jag, utan för att finna sig själv i Gud. Idioten som ”utomstående” eller ”en som inte vet” betecknar, genom begreppen kvietism och iurodstvo, alltså symptomen för furstens idioti.

Det vore däremot långsökt att föreslå, att merparten av romanens övriga karaktärer ser fursten som idiot av den anledningen att man, så fort de fått syn på honom, varit överens om att han är en iurodivyi. Det måste finnas något annat som ligger till grund för att de redan tidigt tycker att han är lite udda, något som också i fortsättningen bildar ett behov av att ständigt påpeka det. Vi ska fortsätta att diskutera innebörden av ordet idiot genom att fokusera kring furstens utanförskap och varför han är en utomstående genom att ifrågasätta den medicinska betydelsen av ordet, diagnosen.

---

¹⁸ *Nordisk familjebok*. Ugglepplagan, vol. 18, s. 853-854. <http://runeberg.org/nfbr/0449.html> (besökt 2013-01-10).

¹⁹ Ordet ”idiot” användes i den här betydelsen av t.ex. lärljungen Paulus i Första Korinthierbrevet (1 Kor 14:23). Se även Stepanians referens till ordets användande i evangelierna, s. 166 (ref. till kap. och vers saknas) – T.H.

Den idiotiska diagnosen

Vansinne och idioti som social struktur

Idiot [...] ‘ layman ’ [...] ill-informed person [...] private, own, peculiar.

† **1.** A person without learning, an ignorant, uneducated man; a simple man [---]

† **c.** One not professionally learned or skilled; also, a private (as opposed to a public) man

2. A person so deficient in mental or intellectual faculty as to be incapable of ordinary acts of reasoning or rational conduct. Applied to one so permanently afflicted, as distinguished from one who is temporarily insane, or ‘ out of his wits ’, and who either has lucid intervals, or may be expected to recover his reason.” [...] **1590** SWINBURNE *Testaments* II. 39 An Idiote, or a naturall foole is he, who notwithstanding he bee of lawfull age, yet he is so witlesse, that hee can not number to twentie, nor can tell what age he is of, nor knoweth who is his father, or mother, nor is able to answer to any such easie question. [...] **1793** HOLCROFT tr. *Lavater’s Physiog.* III. lii. 247 Who can explain wherein consists the difference of organization between an ideot and another man? **1845** STEPHEN *Comm. Laws Eng.* II. 62 (1874) Persons insane (in which class are..to be included idiots who have had no understanding from their birth, as well as lunatic who..have lost the use of their reason)²⁰

En fråga som tål att undersökas är alltså varför den, åtminstone synbart, intelligenta och förnuftiga furst Mysjkin är en idiot. Är han en idiot? Kanske är han en idiot, just för att han betraktas som en idiot? En hypotes är att själva *diagnosen* är självuppfyllande. En parallell till vår tids samhälle och framförallt dess barn blir möjlig om vi ser på fursten som epileptiker, utifrån hur vi uppfattar epilepsi i våra dagar. Epilepsi är inte längre lika med idioti även om man på Mysjkins tid likställde ”fallandesjuka” med idioti. För att kunna föra ett logiskt resonemang förutsätter vi djärvt att romanen inte är en framtidsroman och utspelar sig ungefär i den tid den skrevs (1867). Sedan funderar vi i grova drag över hur vi föreställer oss att det gick till när fursten växte upp, hans barndom. Jag målar som ett experiment upp ett scenario helt ur min egen föreställningsförmåga. Jag målar det dock sådant det förefaller mig både möjligt och troligt, och hoppas sedan att det även skall förefalla min läsare trovärdigt.

Utifrån nyss nämnda tidsantagande föddes fursten någon gång under den första halvan av 1800-talet. Troligen passerade ingen lång tidsperiod innan hans föräldrar upptäckte att han fötts med eller tidigt utvecklat fallandesjuka/epilepsi; man upptäckte det snart, då det tagit sitt uttryck i det man idag kallar *petit mal* och *grand mal* d v s epileptiska anfall av olika slag (vilka skall behandlas närmare längre ned). Barnet kan vara frånvarande och ibland få våldsamma kramper och skrika ohyggliga skrik – mamma och pappa vet inte vad de skall göra! Då man inte nöjer sig med något annat än det allra bästa (något den adliga familjen har

---

²⁰ Ridler Vivian (red.) (1961). *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

råd med) åt sin älskade son, bestämmer man sig slutligen för att skicka barnet till den allra bästa, professor Schneider i Schweiz. Den lille fursten kommer själv till ett nytt land där han interneras på sanatorium. Flertalet gånger i romantexten talar fursten om sin sjukdom som idioti²¹ och vi kan därmed förmoda att han i unga år fått lära sig, att han är en idiot.

Tendensen och sedermera konsekvenserna av att diagnosticera och därmed kategorisera barn är föremål för het debatt mellan sociologer och barnpsykiatrer i 2000-talets Sverige där exemplen ADHD, DAMP och MBD ofta utgör grund för diskussion. Vidare talar internationellt verksamma pedagoger om hur tendensen att kategorisera barn i skolan, också förekommer gällande andra s.k. grupper; de berättar bl.a. om hur man i Tjeckien placerar 60-80% av alla romska barn i särskolor ursprungligen avsedda för mentalt funktionshindrade barn.²² Min avsikt i det här sammanhanget är inte att behandla de olika ämnesområdena; gemensamt för grupperna *skolbarn med diagnosen ADHD* och *romska skolbarn* är, att man i båda fallen har lägre förväntningar på barnen, något som ofta resulterar i att barnen hamnar i utanförskap och den pessimistiska framtidsprognosen uppfyller sig själv. Dessa 'onormala' barn har sedan i vuxen ålder sedermera en tendens att motsvara de låga förväntningar man haft på dem under uppväxten. Eva Kärfve (docent i sociologi, verksam i Lund och Malmö) menar att man många gånger snarare stjälper än hjälper barn när man, på grund av att barnet upplever svårigheter i skolan, vidtar åtgärd genom att utfärda diagnos.

Genom att ställa lägre krav på normalbegåvade barn som fått diagnos som impulsstyrda eller okoncentrerade och ge dem färre skolämnen kan de helt enkelt aldrig hålla jämn takt med sina odiagnostiserade kamrater. Möjligheterna i att i efterhand korrigera en felaktig diagnos blir därmed små.²³

Det relevanta i sammanhanget är, återigen, *diagnosen*. Fursten blev, med anledning av sin epilepsi, *diagnosticerad idiot*. Resultatet blev isolering och kategorisering och konsekvensen för furstens uppväxt och småningom hans vuxenliv kan beskrivas på samma manér som Kärfve vidare kommenterar de barns öden, som tidigt givits diagnoser som ADHD, DAMP eller MBD:

Tusentals bevisligen normalbegåvade barn fräntas nu rätten till en normal skolgång och sätts i olika skyddade särlosningar, där de inte kommer att få möjlighet att inhämta kunskaper som

---

²¹ "gentemot en sådan idiot som jag var då (hihi)! Jag var ju den tiden en fullkomlig idiot, ni kan inte tänka er (haha)!" I Fjodor Dostojevskij: *Idioten II*, Stockholm: Bonniers, 1960, övers. Ellen Rydelius, s. 262.

²² Ross, Dooly, Hartsmar. *Equalities and Education in Europe: Explanations and Excuses for Inequality* (2012). Cambridge: Cambridge Scholars, s. 69.

²³ Kärfve, Eva. "Den mänskliga mångfalden – diagnosen som urvalsinstrument". I Gunilla Hallerstedt: *Diagnosens makt: Om kunskap, pengar och lidande*, Göteborg: Daidalos, 2006, s. 66.

anses nödvändiga för ett normalt vuxenliv (Hjörne 2004). De får dessutom veta att de har en inre benägenhet för framtida asocialitet och utanförskap.²⁴

Fursten är – enligt min egen uppfattning – åtminstone normalbegåvad; han främtogs (oavsett om man handlade rätt eller fel) möjligheten till en normal skolgång eller motsvarande; han sattes i en skyddad särlösning i form av ett sanatorium, ursprungligen avsett för mentalt funktionshindrade; genom diagnos och särplacering fick han alltså veta att han hade ”en inre benägenhet för framtida asocialitet och utanförskap”. Men i diagnosen har fursten funnit en identitet; han behöver inte längre undra över varför han är annorlunda, han har fått ett svar på frågan om vem han är och tillhör genom diagnosen ett kollektiv. Då begreppet idioti var så pass inkluderande att det även omfattade epilepsi, växer detta kollektiv avsevärt. Möjligen är det av den här anledningen fursten inte tvekar att själv använda ordet, då han talar om sig själv, eller misstycker när andra använder ordet om honom.²⁵ Att ”idioti” var så inkluderande att det omfattade även epilepsi, ger en antydning om svårigheterna för medicinvetenskapen att på 1800-talet förklara epilepsi. Man hade observerat de *uttryck* epilepsi/fallandesjuka tog sig; att förklara, definiera och diagnosticera epilepsi var däremot svårare. Lättare var att ty sig till att fallandesjuka var en typ av idioti. För läkarvetenskapen, har, enligt Karin Johannisson (professor i idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet, med medicin historia som specialitet), en diagnos alltid inneburit *belöning*.

För läkaren bekräftar diagnosen hans/hennes professionella kompetens och förmåga att spåra, tolka och klassificera. För både patient och läkare representerar diagnosen en orsaksförklaring. [---] Medicinsk vetenskap drar nytta av att kunna sammanföra registrerade avvikelser med ett kliniskt problem och kliniker finner en lösning på besvärliga möten med patienter med en gäckande symtombild.²⁶

Enligt furstens redogörelse bestod behandlingen av hans epilepsi, på professor Schneiders sanatorium i Schweiz, av kallvattenbad, gymnastik och lantluft.²⁷ Då kanske man spontant undrar en extra gång om Schneiders kompetens. Men om vi applicerar Johannissons tes på Mysjkin och Schneider, kan man se på Schneiders förmåga att *namnge* Mysjkins sjukdom genom diagnosen ”idiot”, som den typ av ”belönande” chimär av kompetens som Johannisson

---

²⁴ Ibid. s. 69.

²⁵ Hallerstedt, Gunilla. ”Introduktion. Lidandets uttryck och namn”. I Gunilla Hallerstedt: *Diagnosens makt: Om kunskap, pengar och lidande*, Göteborg: Daidalos, 2006, s. 21.

²⁶ Johannisson, Karin. ”Hur skapas en diagnos? Ett historiskt perspektiv”. I Gunilla Hallerstedt: *Diagnosens makt: Om kunskap, pengar och lidande*, Göteborg: Daidalos, 2006, s. 30.

²⁷ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 37, 38.

talar om: ”I själva verket finns sjukdom först när vi är överens om det, genom att uppfatta, bekräfta och namnge den. Utan namn är sjukdomen hemlös.”²⁸

Både Johannisson och Kärve är influerade av den franske 1900-talsfilosofen Michel Foucaults teoribildning (som de själva nämner i sina texter²⁹) om hur det som en gång namngivits, konkretiserats eller givits erkännande *manifesteras* och i framtiden kommer att utgöra viktiga delar av samhällets strukturer, antagandes såväl fysiska som diskursiva former. För att exemplifiera denna tes, begagnar sig Foucault i *Vansinnets historia under den klassiska epoken*³⁰ av Europas interneringsanstalters historia. Genom sin historisering visar han att både de fysiska och diskursiva strukturerna genom tiden förändras i nyans och form, men den grund som bygger upp dem, obevekligen står kvar. Dessa interneringsanstalter var ursprungligen leprosarier, anstalter för spetälska. I England och Skottland inrättades på 1100-talet så många som 220 leprosarier för att motsvara behovet för en och en halv miljon invånare, så utbredd var spetälskan.³¹ När sedan lepran försvinner måste man finna nya användningar för byggnaderna, de fysiska strukturerna, och eftersom de spetälska ansågs vansinniga måste man nu finna andra vansinniga att internera i deras ställe. Foucault visar hur de internerades ”vansinne” varierat genom århundradena. Anstalterna har fyllts av spetälska, hysteriska, maniska, melankoliska, fattiga, kriminella, deliriska, galna, hypokondriska, narcissistiska, besatta, djuriska och idiotiska – för att nämna några. Det de alla hade gemensamt var att de var vansinniga, och därmed kunde de tillsammans utgöra det isolerade kollektiv som upprätthöll strukturerna; den fysiska – genom interneringsanstalten – och den diskursiva – genom det gemensamma vansinnets förnyade diagnos.

Vad som utan tvivel finns kvar långt efter lepran, i en epok då leprosarierna sedan länge varit tömda, är de värderingar och idéstrukturer som varit knutna till den spetälskes person; det är uteslutningens, segregationens innebörd [...] Övergivandet är den spetälskes räddning; hans uteslutning erbjuder honom en speciell form för gemenskap med Gud.

När lepran och de spetälska försvinner, eller nästan försvinner, blir minnen, strukturer, kvar. Märkligt oförändrade skall dessa uteslutningsspel återkomma två eller tre sekler längre fram i tiden, ofta på samma platser som lepran förut hade behärskat. Fattiga, vagabonder, kriminella och ”galningar” skulle återuppta den roll som övergivits av de spetälska [...] Med

---

²⁸ Johannisson, Karin. ”Hur skapas en diagnos? Ett historiskt perspektiv”. I Gunilla Hallerstedt: *Diagnosens makt: Om kunskap, pengar och lidande*, Göteborg: Daidalos, 2006, s. 29.

²⁹ Se t.ex. s. 30 (Johannisson) och s. 62-63 (Kärve) i *Diagnosens makt*. – T.H.

³⁰ Foucault, Michel. *Vansinnets historia under den klassiska epoken* (1992), fjärde svenska upplagan. Lund: Arkiv.

³¹ *Ibid.* s. 15.

en helt ny innebörd och i en ny och annorlunda kultursituation överlever formen, denna grundform av rigorös uppdelning innebärande social segregation men andlig återförening.³²

Schneiders sanatorium är en sådan anstalt och Dostojevskijs idiot är en av de som tagit den spetälskes plats. Leprosariet har blivit ett sanatorium och den spetälske har blivit en idiot. Epileptikerns oförklarliga vansinne, har, i romantexten, givits etiketten ”fullständig idiot”³³; offer för segregation och isolering, väl medveten om sin ”inre benägenhet för framtida asocialitet och utanförskap”, växer han sedan upp och diagnosen uppfyller sig själv. Vidare är Tjeckiens särskolor för mentalt funktionshindrade barn, sådana sanatorier och de romska barnen har, precis som de svenska bokstavs barnen (ADHD/DAMP/MBD) i Sveriges särskolor, tagit idioternas plats. Leprosariernas spetälska, de vansinniga i Schneiders sanatorium, de romska barnen i Tjeckien och de svenska bokstavs barnen, har alla satts i skyddade särlösningar och fråntagits rätten till ett normalt vuxenliv, och är alltså *alla* idioter i den mån att de är det som en konsekvens av deras påtvingade utanförskap. Furstens separation från samhället som barn resulterade också i hans separation från kyrkosamfundet; det är då tänkbart att hans kvietism och avsky för den romerska katolicismen inte enbart kommit av en på egen hand funnen övertygelse, utan även på grund av att det påtvingade utanförskapet exkluderade honom från den kyrkliga communion som behandlats i föregående stycke.

Det berättas inte så mycket om detaljerna i Schneiders behandling, men om man ser furstens återvändande till Ryssland som en del i behandlingen, blir hans resa en sorts *test* av idiotens förmåga att klara sig på egen hand i samhället; om han klarar provet kan han kasta av sig sin etikett och återvända för gott. Den här typen av behandling där man testade patienternas sociala förmågor förekom på asylor i Europa på 1800-talet. Samuel Tuke, medlem av kväkarsamfundet och reformatör inom den tidiga psykiatriska vården i Storbritannien under början av 1800-talet, skriver om *The Retreat* i York, en asyl för vansinniga där man, för de patienterna med en något högre potential, anordnade ”tea-parties” med konceptet att de intagna skulle utsättas för andras ”blickar”.³⁴ Dessa blickar (d.v.s. den vansinnigas exhiberande i en social situation), givna av andra intagna och av personalen, skulle spela på patientens behov av uppskattning och därmed uppmuntra honom till ansträngningar rörande sitt yttre uppträdande, såsom utseende och sätt att tala. Man skulle arbeta bort vansinnet genom att arbeta bort de detaljer, beståndsdelar och element som röjde

---

³² Ibid. s. 16-17.

³³ Se not 20. – T.H.

³⁴ Foucault, Michel. *Vansinnets historia under den klassiska epoken* (1992), fjärde svenska upplagan. Lund: Arkiv. s. 267-269.

personens vansinne. De intagna tilläts bevista dessa tea-parties så länge de kunde uppföra sig. De som erbjuds möjligheten att delta är

klädda i sina bästa kostymer och tävlar med varandra i artighet och i gott uppförande. Man erbjuder dem den bästa traktering och man behandlar dem med lika mycket uppmärksamhet som om de vore främmande. Aftonen fortskrider i allmänhet i den bästa harmoni och den bästa förnöjelse. Det händer sällan att det uppstår något obehagligt intermezzo. De sjuka kontrollerar i allra högsta grad sina olika böjelser; denna scen uppväcker både förvåning och en mycket rörande tillfredsställelse.³⁵

Citatet får mig nästan att undra, om inte Dostojevskij har läst Tuke. Fursten testas som bekant i en uppsjö av ”tea-parties” som tar form i allt från middagar, visiter, samtal, utfrågningar, utflykter – och tejudningar. Oftast uppstår inga obehagliga intermezzon, artigheten regerar och man talar och agerar i enlighet med societetens alla seder och normer. Ett flertal farsor vilka både fursten och andra närvarande bidrar till, kommer ändå att utspela sig vid dessa tea-parties. Han är Aglajas kavaljer under den fashionabla konserten i parken i Pavlovsk, och plötsligt dyker Nastasia Filippovna upp, som han inte sett på flera månader. Hon hamnar i bråk med Jevgenij Pavlovitj och hans vän, ”en mycket ung och vacker officer” eller ”löjtnanten”, som kommer att förolämpa henne. Från denna punkt spårar det ur rejält och fler och fler av konsertbesökarna blir involverade (app. C).

Scenen visar, mer än något annat, att vansinnet går att misstänka bland flera av de inblandade. Ingen av dem klarar att tala och agera i enlighet med societetens seder och normer som råder i den sociala grupp och situation de befinner sig i. Runtom står utomstående personer som ryckts med i sinnet och är förtjusta över uppståndelsen. Andra konverserar ”livligt och intresserat” med varandra om skandalen. Men scenen är också en konkretisering av en tanke som hittills i huvudsak har formats av en implicit läsare och som ägnas särskilt åt Nastasia Filippovna: ”Hon är vansinnig! Hon är tokig! Jag försäkrar det! [...]” utropar fursten. Han svarar på en fråga som inte ställs av karaktären han står inför (löjtnanten), vilken endast frågar om hans namn; *läsaren* är den som vid flera tillfällen innan den här episoden frågat sig själv: ”Är hon galen?”. Detta *konkretiserande av en tanke* är dock inte på något vis ett bevis för att Nastasia Filippovna *är* galen (eller inte är det); scenen får läsaren att återigen misstänka vansinnet och undra och vilja veta. I parallelliseringen mellan parkkonserten i Pavlovsk och The Retreats tea-party, har Nastasia Filippovna inte klarat sitt test. Hon förs bort av Rogosjin,

---

³⁵ Tuke, Samuel. *Description of the Retreat, an Institution near York for Insane Persons of the Society of Friends*, York (1813). Citat av Foucault, Michel, i *Vansinnets historia under den klassiska epoken* (1992), fjärde upplagan. Lund: Arkiv. s. 267-268.

liksom de andra ”medspelarna i dramat [försvinner] utom synhåll” och de övriga gästerna, de som klarat av att närvara utan att generas, de som i det här fallet har varit delgivare av de blickar Tuke talar om, stannar kvar när orkestern åter spelar upp, utan skadad självaktning, medan de inblandade, och de som indirekt associeras med dem, lämnar scenen medvetna om sin egen skuld.

Vi skall nu titta närmare på den mest konkreta anledningen till att fursten är en idiot; den sjukdom som från början givit honom etiketten, och skickat honom till Schweiz för behandling: hans epilepsi.

Epileptiker eller byggmästare?

ouvertyren till *grand mal* och Rogosjins altare

Fursten uppvisar återkommande symptom av epilepsi genom historien som jag själv, som epileptiker, känner igen. En del symptom känner jag inte igen i mig själv, däremot i andra epileptikers berättelser om sina upplevelser. Dessa epileptiker, Bosse och Beatrice³⁶, har jag särskilt intervjuat i syfte att undersöka huruvida de haft liknande upplevelser som de som beskrivs i romanen. I vissa fall visade det sig också (vilket jag återkommer till strax) att de upplevt särskilda epileptiska symptom som upplevs av Mysjkin, men som jag, först *efter* deras berättelser, gjorde att jag erinrade mig scenerna i romanen och förstod att de faktiskt berättade om epilepsi.

I *Idioten* rör det sig i huvudsak om *petit mal*, en sorts mindre ”anfall” i vaket tillstånd som kan ta en del olika uttryck. De kallas *absenser*, en sorts frånvaroperioder som kan vara några sekunder eller ibland upp till en minut eller mer, beroende på person och dåvarande hälsotillstånd. När det händer är fursten vid medvetande men blir ”frånvarande” och lägger inte märke till vad som pågår runtomkring; oftast märker hans omgivning det tydligast under samtal med andra karaktärer, då de upptäcker att han inte längre hör på eller att han själv slutat tala mitt i en mening, och undrar sedan varför han sitter och stirrar ut i luften eller rakt mot dem, men ändå inte tycks vara medveten om deras närvaro. Som tidigare nämnts (sid. 7), berättar fursten för Lisaveta Prokofevna och hennes döttrar om mannen han känt från fängelset som blivit skenavrättad och om de där ”sista” fem minuterna innan han skulle dö. Det är en längre anekdot och fursten berättar sammanhängande ur minnet för sina värdinnor. Men han tycks fastna vid en tanke och till sist tar historien slut, liksom av sig själv.

”Tänk om jag inte skulle dö! Tänk om livet fortsatte – vilken oändlighet! Och allt det skulle vara mitt! Jag skulle då förvandla varje minut till ett sekel, ingenting skulle jag förlora, varje minut skulle jag ta vara på, ingenting skulle jag förlösa på ingenting!” Han sade att den tanken slutligen gjorde honom så rasande att han ville bli skjuten så fort som möjligt.

— Har ni slutat? frågade Aglaja.

— Vad? Ja, jag har slutat, sade fursten och vaknade upp efter att ha tigit en hel minut.

— Men varför berättade ni om det här?

— För ingenting. Det föll mig in . . . för att något säga . . .

— Ni är mycket rakt på sak, anmärkte Alexandra, ni ville säkert komma till den slutsatsen, furste, att inte ett enda ögonblick kan värderas i pengar och att fem minuter ibland

---

³⁶ Bosse och Beatrice heter egentligen något annat. – T.H.

är dyrbarare än en stor skatt. [...] Nå, vad gjorde han sedan med all sin rikedom? Levde han varje minut med beräkning?

— O, nej, han sade det själv till mig, för jag frågade honom just om den saken, han levde inte alls så och förlorade många, många minuter.

— Nå, där har ni alltså erfarenheten, det går alltså inte att leva verkligt ”med beräkning”. Det är av någon anledning omöjligt.³⁷

Tanken som gjorde den fängslade mannen rasande, fascinerade fursten och han började själv fokusera den intensivt i tankarna. Han har under sin egen berättelse och framförallt som ett resultat av att han, så att säga *rycktes åt sidan* av den där fascinerande tanken. När han sedan vaknar upp har han glömt sitt eget resonemang och varför han berättar. När han slutat väntar de fyra åhörarna tålmodigt på en slutledning eller kanske någon sorts epimythion – men det kommer inget och Alexandra, den äldste, ingriper och återknyter till sensmoralen. Fursten har, några sidor tidigare, berättat för dem om det här problemet då ”den logiska tankegången” liksom avbryts och hur han, när han när han var yngre och hans sjukdom var värre än vid det här tillfället, hade svårt att ens sammanbinda två eller tre idéer i följd.³⁸ Furstens logiska resonemang avbryts mitt i av en impuls att fokusera på ytterligare ett resonemang, mannens fascinerande tanke.

— Men vad ni [Aglaja – T.H.] är tapper, ni skrattar, ni, men hans berättelse gjorde ett sådant intryck på mig, att jag sedan drömde om det, jag drömde just om de där fem minuterna . . . Hans blick gled än en gång forskande och allvarlig över hans åhörarinor.³⁹

När fursten teg en hel minut och drömde om de där fem minuterna innan mannen skulle dö var han inne i en sorts vaket drömtillstånd som är typiskt för en frånvaroperiod/absens – han upplevde en *petit mal*. Att det logiska resonemanget avbryts mitt i är något både jag själv, Beatrice och Bosse känner väl igen. Beatrice berättar om hur hon kan ”tappa ordet”, d.v.s. det tar stopp mitt i en mening och hon måste försöka erinra sig, vad det var hon skulle säga. Jag upplever ibland, framförallt när jag är trött, precis samma sak. På Bosse märks det mycket väl att han måste koncentrera sig när han talar, han stakar sig mycket och hakar upp sig.

Vanligen, när furstens epilepsi diskuteras i litteraturvetenskapliga texter, fokuserar man på furstens *grand mal*, i trappuppgången till Nastasia Filippovnas hus och resonerar kring sub-texten och det symboliska; och särskilt det *inre ljus* fursten ser ögonblicket innan han förlorar medvetandet. En *grand mal* är den sortens kraftiga anfall, då en epileptiker tappar medvetandet och, av alla sina krafter plötsligt vräker ur sig det mest gastkramande vrål, för att

³⁷ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 77-78.

³⁸ *Ibid.* s. 71-72.

³⁹ *Ibid.* s. 79.

sedan falla ihop i våldsamma kramper. Jag skall återkomma till resonemanget kring det *inre ljus* och kommentera det ur bl.a. T.A. Kasatkinas perspektiv, såväl som mitt eget och mina intervjuade vänners perspektiv. Men först skall jag behandla *upptakten* till anfallet och demonstrera hur furstens hälsa under några efter varandra följande kapitel förvärras och slutligen leder fram till hans våldsamma anfall.⁴⁰

Lev Nikolajevitj Mysjkin har nyligen anlänt till Petersburg med tåget från Moskva, där han har undersökt och rätt ut vissa omständigheter kring sitt nyförvärvade arv. Han är, vilket uppges senare i narrativet, trött efter resan, men han har flera ärenden att uträtta och det finns ingen tid för vila.

Ingen mötte honom vid stationen, men då han steg ur kupén, tyckte han sig plötsligt märka en besynnerlig, brinnande blick ur ett par ögon i folkskaran kring de nyanlända resenärerna. Då han såg närmare efter, kunde han dock inte se någon. Naturligtvis var det bara en inbillning, men det efterlämnade ett obehagligt intryck. Dessutom var fursten redan förut sorgsen och tankfull och tycktes bekymrad över något.⁴¹

Denna känsla av ett par ”ögon” som fursten får, är ett par ögon som han känner i nacken vid fler tillfällen i romanen och som han misstänker vara Rogosjins. De är dock ögon han *känner av*, snarare än att han faktiskt *ser* dem eller personen med den brinnande blicken. Han frågar senare Rogosjin om saken som inte riktigt tycks veta vad han skall tro.

— Nyss, när jag steg av tåget, fick jag se ett par ögon som såg på mig precis som du såg på mig nyss bakifrån.

— Å jasså! mumlade Rogosjin misstänksamt. Fursten tyckte att han ryckte till.

— Det vet jag inte, jag tror rentav att jag inbillade mig det. Jag börjar jämt inbilla mig saker och ting. Vet du, bror Parfen [Rogosjin], jag känner mig ibland nästan sådan som jag var för fem år sedan, när jag hade de där anfallen.⁴²

När jag intervjuade min vän Bosse⁴³ (som för övrigt har samma typ av temporallobsepilepsi som många förmodar att Dostojevskij själv hade⁴⁴) frågade jag om han någonsin känner sig paranoid. ”Skojar du!” var hans omedelbara svar och han berättade om den paranoja som han upplevde varje dag, särskilt på morgnarna när han var nyvaken, trött och ännu inte hade tagit

⁴⁰ Ibid. Andra delen, kap. 2-5, s. 236-290.

⁴¹ Ibid. s. 236.

⁴² Ibid. s. 254.

⁴³ Intervju med Bosse, genomförd i Malmö 2012-10-30.

⁴⁴ Bosses erfarenheter är mycket lika flera av de som återfinns i narrativet, men det skall tilläggas att de som forskat i området är oense om vilken typ av epilepsi Dostojevskij led av. För vidare läsning om Dostojevskijs epilepsi se t.ex. Rossetti, Andrea O. & Bogousslavsky, Julien: “Dostoevsky and Epilepsy: An Attempt to Look Through the Frame.” I Bogousslavsky & Boller (red.): *Neurological Disorders in Famous Artists*. Basel, Karger, 2005. vol. 19, s. 65-75. Se även <http://neurophilosophy.wordpress.com/2007/04/16/diagnosing-dostoyevskys-epilepsy/> (besökt 2013-01-09). – T.H.

medicin. Han kunde känna hur någonting liksom fokuserade och siktade in sig på honom och hur han hade fått lära sig att känslomässigt hantera sådana situationer. Den implicita författaren ger först intrycket att ”det är Rogosjin som lurar i skuggorna!” för att sedan tala om att det ”naturligtvis bara var inbillning”; det relevanta är alltså inte *om* Rogosjin lurar i skuggorna utan att fursten *anar* att han gör det och att läsaren *undrar* om han gör det. Fursten är också ”sorgsen och tankfull och tyck[s] bekymrad över något”, vilket också är en indikation på att det finns en risk för ett närmande anfall. Denna mening i sig bevisar inget, men genom narrativets fokalisering ur furstens perspektiv under följande kapitel, finns en högre tendens av deprimerande intryck; det är ständigt de *negativa* detaljerna som fokuseras och återges i miljöbeskrivningen. Under furstens första ärende – besöket hos Lebedev, rörande dennes brev till fursten – demonstreras furstens ökade tankspriddhet och tungsintethet.

Droskan förde honom till ett hotell inte långt från Litejnaja. Det var ett litet dåligt hotell. Fursten tog två små rum, som var mörka och illa möblerade. [---]

Fursten gjorde en ansats att resa sig. Lebedev blev förvånad och förskräckt över att fursten redan ville gå.

— Ni har blivit så likgiltig, ha ha! dristade han sig inställsamt anmärka.

— Jag känner mig verkligen inte så frisk – jag är tung i huvudet efter resan, tror jag, svarade fursten med rynkad panna. [...]

Fursten stod försjunken i tankar. [...]

— Jag får se, sade fursten tankfullt och gick ut genom porten.

Lebedev såg efter honom. Han var slagen av furstens plötsliga tankspriddhet. Då han gick, glömde han till och med att säga adjö, han nickade inte ens, vilket inte alls stämde med hans vanliga artiga och förekommande sätt, som Lebedev väl erinrade sig.⁴⁵

När han besökt Lebedev tar han sig i nästa kapitel vidare mot Goročovaja för att göra en visit som ”för övrigt i vissa avseenden [var] riskabel för honom”⁴⁶ och han ”betänkte sig och tvekade”⁴⁷ innan han började gå. Miljöbeskrivningen vidarebefordrar sedan furstens obehag över sin egen omgivning, framförallt i beskrivningen av Rogosjins hus, där han ämnar göra sin riskabla visit.

Framkommen till korsningen av Goročovaja och Sadovaja förvånade han sig själv över sin ovanliga sinnesrörelse, han hade inte väntat att hans hjärta skulle klappa så smärtsamt. Ett av husen började redan på avstånd, förmodligen genom sitt särskilda utseende, tilldraga sig hans uppmärksamhet, och fursten kom sedan ihåg att han sagt till sig själv: ”Det är säkert det huset!” Med en ovanlig känsla av nyfikenhet gick han fram för att bekräfta sin förmodan: han kände att det av någon orsak skulle bli särskilt obehagligt för honom, om han gissat rätt.

⁴⁵ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. Andra delen, kap. 2, s. 236-251.

⁴⁶ *Ibid.* s. 252.

⁴⁷ *Ibid.*

Det var ett stort dystert trähus i tre våningar, utan minsta stil, och med smutsgrön färg. [H]us i denna stil [...] är solitt byggda, med tjocka väggar och fönstren sitter ytterligt glest, i undre våningen är fönstren ibland gallerförsedda. [...] Både ut- och invändigt är huset på något vis både ogästvänligt och kärvt, det är liksom det ständigt dolde sig och gömde sig [...]

Utän att tveka längre öppnade han glasdörren, som bullersamt smällde igen efter honom, och började gå uppför paradtrappan till andra våningen. Det var en mörk stentrappa av klumpig konstruktion [...] Han visste att Rogosjin med mor och bror disponerade hela andra våningen i detta tråkiga hus.⁴⁸

Det fortsätter i samma deprimerande stil och det berättas om 'imiterad marmor' och 'klumpiga möbler' etc. innan fursten till sist möter Rogosjin.⁴⁹ Rogosjins hus är alltså ett stort, grönt trevåningshus i trä. Men varför är det så "dystert" och varför är den gröna färgen "smutsgrön"? Vidare fokuseras furstens tankar kring de glesa fönstren som på *liknande* hus i *ibland* är gallerförsedda; det sägs med andra ord ingenting om att *Rogosjins* fönster skulle vara gallerförsedda. Det finns en uppenbar avsikt att här framhäva den "ovanliga sinnesrörelse" fursten upplever på vägen då hans hjärta "klappa[r] så smärtsamt". Samma typ av deprimerande, sorgsna likgiltighet är en mycket speciell känsla som jag själv upplevt innan jag drabbats av kraftigare anfall. Man bryr sig inte om saker och ting i allmänhet och då man lägger märke till händelser, personer eller saker i sin omgivning, upplevs en märklig känsla av besvikelse.

Mysjkins ovanliga sinnesrörelse manifesterar sig också i förekomster av petit mal, under hans "riskabla" visit hos Rogosjin. Rogosjin tvekar inför furstens "besynnerliga och tungsinta blick" som får Rogosjin att försöka minnas "något pinsamt, dystert, som nyligen inträffat" som skulle kunna förklara furstens uppträdande⁵⁰, men bjuder ändå fursten sitta ner.

Han satte sig inte, utan stod orörlig och såg Rogosjin en stund rätt i ögonen, de hade liksom en starkare glans i början. Slutligen log Rogosjin, men en smula förvirrad och liksom bragt ur fattningen.

— Varför stirrar du på mig så där? mumlade han, sätt dig!

Fursten satte sig. [---]

— Och var bor din bror?

— Min bror Semjon Semjonovitj bor i flygeln.

— Har han familj?

— Han är änkling. Varför vill du veta det?

Fursten såg på honom, men svarade inte. Han hade plötsligt fallit i tankar och tycktes inte ha hört frågan. Rogosjin envisades inte utan väntade. De satt tysta en stund. [...]

---

⁴⁸ Ibid. s 252-253.

⁴⁹ Ibid. s. 253.

⁵⁰ Ibid. s. 254.

— Det är något dystert över [huset]. Du bor dystert här, sade fursten och mönstrade rummet.

Det var ett stort, högt, skumt rum. [...] På väggarna hängde i matta guldramar några mörka, nedrökta oljefärgstavlur: det föreställde en man på femtio år [...] mycket glest och kort, gråsprängt skägg, rynkigt, gult ansikte och en misstänksam, dolsk och bedrövad blick.⁵¹

Kapitlet är, genom att växla fokalisering mellan fursten och Rogosjin, genomsyrat av bilder av den för epileptiker så typiska sorgsna likgiltighet, som upplevs en kort tid innan en grand mal, samtidigt som det återger instanser av petit mal.

Efter besöket (som fortskrider med ett långt samtal om Nastasia Filippovna mellan de goda vännerna, men också rivalerna, Rogosjin och Mysjkin) ger sig fursten i nästa kapitel⁵² iväg till Jepantjins men finner att de inte är hemma. Han går då för att träffa Kolja vid en på förhand avtalad tid, men denne dyker aldrig upp. Istället får han nu en ”idé”, som på något sätt funnits i bakhuvudet hela tiden men inte förrän nu konkretiserats i hans tankar. Han ger sig av mot Nastasia Filippovnas hus. Under hans vandring genom staden får läsaren ta del av ännu fler uttryck för epilepsi; bl.a. en sorts absens som istället för stilla stirrande och tigande, tar sitt uttryck i *automotorik*, och även ett annat symptom typiskt för epileptiker och ett resultat av tillfällig paranoia, *déjà vu*.

Fursten gick sin väg och vandrade mekaniskt dit näsan pekade. [...] En stund strövade fursten planlöst omkring. [...] Emellanåt började han med stort intresse mönstra de förbigående, men för det mesta observerade han varken någon annan eller vart han själv egentligen gick.⁵³

Beatrice, den andra av mina vänner jag samtalat med om epilepsi inför skrivandet av den här texten⁵⁴, berättade för mig om hur hon ibland, när hon är ute och går, kan gripas av den här typen av automotorik; hon fortsätter ett tag att gå ”rakt fram”, mekaniskt, tills hon själv vaknar upp och inser vad hon gör, eller tills någon annan, om hon har sällskap med någon, lägger märke till hennes beteende och ’väcker’ henne. Fursten går runt mekaniskt på detta sätt som i en sorts dröm; han är orolig och paranoid och känner sig mer och mer övertygad om att det som ”förfölj[er] honom [är] en realitet och inte en fantasi, som han kanske varit böjd att tro”⁵⁵. En upplevelse av *déjà vu* vid ett tillfälle stannar han vid ett visst skyltfönster och kan inte avgöra om han varit där förut, alldeles nyss. När han står där känner han återigen

---

⁵¹ Ibid. s. 254-256.

⁵² Ibid. kap. 5, s. 276-290.

⁵³ Ibid. s. 276.

⁵⁴ Intervju med Beatrice, genomförd i Malmö 2012-12-07.

⁵⁵ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 277.

Rogosjins blick i ryggen, alltmer övertygad om att Rogosjin följt efter honom vid de olika tillfällena, och han skyndar därifrån.⁵⁶

Efter att ha gått runt i staden och suttit och grubblat över sin epilepsi och hur han känt igen det tillstånd han nu befann sig i, kommer han sent omsider kommer fram till Nastasia Filippovnas hus, dit han tycks ha begett sig mest av en orubblig önskan att bekräfta för sig själv, att Rogosjin faktiskt hade förföljt honom hela dagen; om han gick dit, skulle han absolut träffa honom där (app. D).

Furstens hela uppträdande i de här fyra kapitlen visar tydligare och tydligare prov på sådant som av andra, på många vis fullt förståligt, kan uppfattas som idioti. Han är trött, likgiltig och sorgsen; han stirrar ut andra karaktärer han talar med; blir kontinuerligt ännu mera dystert och också paranoid; han börjar mekaniskt vandra runt i staden tills han efter flera timmar når sitt mål, vilket inte låg särskilt långt bort från början. Till slut får han också ett anfall och skriker och har kramper med en galnings djuriska och förvridna anlete – Rogosjin blir, av att bevittna detta, livrädd, trots att det var *han* som i förstone planerade attackera *fursten*. De som hittar honom nedanför trappan, finner honom blodig. Den timme som förflyter innan han sedan ”började förstå någorlunda var han befann sig”⁵⁷ beskrivs genom den extradiegetiska berättaren innan anfallet, under hans tidigare funderingar, som ’förslöande’, ’själsligt mörker’ och ’idiotism’.

Men han beskriver vid samma tillfälle det som sedan också upplevs under anfallet, en euforikänsla av ”blixtar och glimtar av en högre medvetenhet och självkänsla, och således av en ’högre existens’”, något som varken jag eller Beatrice upplevt, men som Bosse upplever varje dag. Bosse drabbas inte längre av anfall av typen grand mal då han äter starka mediciner, men han upplever de här känslorna när han känner av sin epilepsi. Han berättade för mig en historia om upplevelser som i många avseenden liknar det furst Mysjkin upplever när han senare träffar Nastasia Filippovna i parken i Pavlosk, vid den gröna bänken dit han begett sig för att senare träffa Aglaja Ivanovna Jepantjin. När Bosse, på Skolgatans Ölkafé i Malmö, träffade en viss Emma, han tidigare haft ett förhållande med men inte sett på väldigt länge, fick han en sorts hallucinationer.⁵⁸ Han blev starkt tagen av de känslor han fortfarande hade för henne och alltmedan Emma talade och såg honom i ögonen, började den omedelbara verkligheten ”förvridas” och ”flyta ut”. Han började se ett vitt sken kring hennes skepnad och en lång, vit ”tunnel” av vitt ljus började formas bakom hennes huvud. Denna ”tunnel av vitt

---

⁵⁶ Ibid. s. 277-278.

⁵⁷ Ibid. s. 290.

⁵⁸ Emma heter egentligen något annat. – T.H.

ljus” blev längre och längre och sträckte sig till slut ”ända bort till Triangeln”, vilket är ett torg som är beläget några hundra meter bort. Bosse, som är väl medveten om att det är hans epilepsi som orsakar dessa deliriska förvanskningar av verkligheten, talar ofta om hur han får en känsla av ”magi” som knyter honom till ett slags ”magisk närvaro” och beskriver upplevelsen under mötet med Emma som både skrämmande och erotiskt.

Han vandrade hem till sin villa på vägen utmed parken. Hans hjärta bultade, tankarna var orediga och alltomkring honom var liksom en dröm. Och plötsligt, precis på samma sätt som förut, då han två gånger vaknat upp med en och samma vision, stod samma syn åter för honom. Samma kvinna kom fram ur parken och ställde sig framför honom. Han ryckte till och stannade, [Nastasia Filippovna] grep hans hand och tryckte den hårt.

— Nej, det är ingen syn!

Och nu stod hon äntligen ansikte mot ansikte med honom, för första gången efter deras skilsmässa. Hon sade något till honom, men han såg tigande på henne. Hans hjärta var överfullt och värkte. O, aldrig kunde han sedan glömma detta möte med henne, och han mindes det alltid med lika stor smärta. Hon sjönk ned på knä framför honom, mitt på vägen, som i extas. Förskräckt tog han ett steg tillbaka, men hon grep hans hand för att kyssa den, och alldeles som nyss i drömmen glänste det tårar i hennes långa ögonfransar.⁵⁹

Det förekommer förvisso inget sken av vitt ljus under det här mötet, men furstens hjärta bultar, hans tankar är orediga och allt omkring honom är som en dröm, när han i en déjà vu-känsla, erinrar sig en vision från en dröm om Nastasia Filippovna han haft tidigare. Dessa visioner är inte enbart verktyg för litterär krydda av intrigen; även Bosse berättar om hur han många gånger varit så säker på att han upplevt något tidigare, eller fått intrycket av att han ”absolut hade vetat” att en viss händelse skulle inträffa.

Det finns alltså mycket i narrativet som både implicit och explicit berör detaljer och symptom av epileptiska tillstånd. Dessa symptom associeras (om de behandlas alls) ofta med helig dårskap, som jag berört tidigare, eller rysk, kristen religionshistoria. Detta sker på textens symboliska plan, i sub-texten, där stora delar av de partier jag nyss återgett görs till metaforer eller parabler i en kristen-historisk allegori. Tatiana Kasatkina kommenterar mötet i parken med Nastasia Filippovna, i sin text *Myshkin and the "Horizontal Sanctuary"*⁶⁰ och skriver att

---

⁵⁹ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten II* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 163-164.

⁶⁰ Kasatkina, T.A. "History in a Name: Myshkin and the 'Horizontal Sanctuary'". I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010. s. 145-164.

Here another scene from *The Idiot* [...] that is traditionally interpreted as proof of Myshkin's resemblance to Christ. [...] "Scholars⁶¹ interpret this episode as a verbal depiction of a painting on the subject of 'The Appearance of Mary Magdalene to Christ' [Johannesevangeliet, 20:11-18 – T.H.]. They note, however, that 'the dialogue that ensues between the heroes of Dostoevsky's novel does not correspond to the Gospel version of Christ's meeting with Mary Magdalene after His resurrection'. [...] It seems to me that this is yet another obvious perversion of a Gospel story in the text of *The Idiot*."⁶²

I den här tolkningen av mötet är fursten först och främst Kristus, i andra hand helig dåre och i tredje hand, om alls, epileptiker. Att dessa, av Kasatkina nämnda "akademiker", ser detta som *bevis* på att fursten betecknar Kristus i den *allegoriska* romanen *Idioten* är mycket sagt. Man säger ingenting om att hans upplevelser under detta möte har något med epilepsi att göra; huruvida man gör detta för att man inte känner igen de uttryck epilepsi tar sig, eller för att man väljer att bortse från 'den enkla förklaringen', kan jag däremot inte svara på. Som jag demonstrerat ovan, finns mycket att hämta redan i det skrivna narrativet. Kasatkina har däremot en helt annan historia att berätta, hämtad ur romanens sub-text. Hon börjar med att förklara vem Mysjkin egentligen är.

Mysjkin har, enligt Kasatkina, familjeband med en viss "olycklig" kyrkobyggmästare som också hette Mysjkin. Han var en av tre byggmästare under bygget av "the Church of Dormition of the Mother of God"⁶³ vilken började byggas år 1471 i Moskva på order av ärkebiskop Filip. Denne dog 1473, "in circumstances that bear great significance for the reader of *The Idiot*."⁶⁴ Kasatkina menar att ärkebiskop Filips död är misstänksamt lik Nastasia Filippovnas faders, Filipp Alexandrovitj Barasjkovs, död. (Precis som alla ryska karaktärer i romanen har Nastasia Filippovna ett förnamn, ett fadersnamn och ett familjenamn. Nastasia Filippovna Barasjkova bär namnet "Filippovna" efter sin fader, "Filipp". "Nastasia" är hennes förnamn och "Barasjkova" är familjenamnet.) Kasatkina redogör om hur Filipp Alexandrovitj Barasjkov blev galen och dog efter eldsvådan som förstörde hans hem, och påpekar att historien om Nastasia Filippovna också inleds med eld.⁶⁵ Den "eld" Kasatkina syftar på är brasan i den öppna spisen i hennes eget hem. Under detta hennes *andra* framträdande i romanen, dyker Rogosjin upp med hela sitt vräkiga följe, och en sedelbunt med hundratusen

⁶¹ See Ganna Bograd, *Proizvedeniia izobrazitel'nogo iskusstva v tvorchestve F. M. Dostoevskogo* (New York: Slovo-Word, 1998), 33-34. (Kasatkinas referens, s. 159.)

⁶² Kasatkina, T. A. "History in a Name: Myshkin and the 'Horizontal Sanctuary'". I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010. s. 158-159.

⁶³ Ibid. s. 149. ("the Church of Dormition of the Mother of God". Ung. "Kyrkan för Guds moders [jungfru Maria] insomnande". – övers. T.H.)

⁶⁴ Ibid. s. 150.

⁶⁵ Ibid.

rubel i, vilken han hoppas vinna budgivningen mellan Nastasia Filippovnas friare. När hon fått paketet slänger hon det strax i elden. Kasatkinas slutsats är alltså följande: Ärkebiskop Filip, dog 1473 i Moskva i sjukdom efter en eld som förstört ärkebiskopens palats. Nastasia Filippovnas far, Filipp Alexandrovitj Barasjkov dog av galenskap efter elden som förstörde hans hem, några hundra år senare, i S:t Petersburg. Ledtråden som slutligen avslöjar ”släktskapet” mellan Nastasia Filippovna och ärkebiskop Filip, är alltså den eldstad hon kastar Rogosjins pengar i. För att återgå till relevansen av byggmästare Mysjkin från 1400-talet, som fick uppdraget av ärkebiskopen, att bygga kyrkan i fråga, skall jag redogöra för hur man kopplat ihop namnen. I början av romanen, när fursten, Rogosjin och Lebedev sitter i tågkupén på väg till Petersburg och presenterar sig för varandra, erinrar sig Lebedev att han hört namnet Mysjkin förut. ”Furst Mysjkin? Lev Nikolajevitj? Er känner jag inte. Har aldrig hört talas om er [...] jag menar inte namnet, jag tänker på personen, och några furstar Mysjkin träffar man numera ingenstans, man hör inte ett ljud om dem, ser ni.”⁶⁶ Lebedev antyder alltså att han hört namnet Mysjkin. Hur tydliggörs inte, men Kasatkina refererar till en viss artikel av en viss G. A. Fedorov, där denne har funnit namnet Mysjkin i den ryske historikern *Karamzins* kända verk i rysk historia. Dostojevskijs Mysjkin har, enligt Kasatkina, givits namnet Mysjkin efter byggmästare Mysjkin och vi skall nu tala mer om Rogosjins hus och varför detta hus visar tydliggör kopplingen till kyrkbygget i slutet av 1400-talet. Rogosjin sitter och läser *Solovievs* historiska verk den andra gången fursten besöker honom. ”Might Rogozhin in fact have been so struck by the prince’s [fursten] arrival because had just been reading about his ’ancestor’?” frågar sig Kasatkina.⁶⁷ Om det förhåller sig så, var ju fursten ättling till den byggmästare som, vilket Kasatkina strax redogör för, byggde *Rogosjins hus*. Hon drar flera paralleller och visar på likheter mellan Rogosjins hus, Gud och kyrkbyggnader i allmänhet, och ”the Church of Dormition of the Mother of God” i synnerhet.

[T]he church building itself will appear in disguise in the text of the novel. When Prince Myshkin approaches Rogozhin’s house for the first time, he feels as though he is about to encounter something familiar but forgotten, something that is in a way much more important to him even than this beloved enemy, his brother, the future murderer:⁶⁸

Här följer sedan det mesta av samma passage jag citerat på sid. 21 i denna text: furstens första intryck av Rogosjins hus, då han närmar sig det för första gången. Den smutsgröna färgen är

⁶⁶ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 13-14.

⁶⁷ Kasatkina, T.A. ”History in a Name: Myshkin and the ‘Horizontal Sanctuary’”. I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010. s. 149.

⁶⁸ *Ibid.* s. 151.

det första som behandlas av Kasatkina. Grönt, är i Dostojevskijs litteratur (vilket hon har demonstrerat på *annat håll*, genom ett flertal exempelcit⁶⁹) representerande Guds moder, d.v.s. jungfru Maria. Eftersom kyrkobygget av 'kyrkan för Guds moders/jungfru Marias insomnande' 1474 först misslyckades på så vis att taket rasade ihop, representerar den *smutsgröna färgen på Rogosjins hus, jungfru Maria som har "collapsed into the dirt, the color of the Mother of God taken prisoner by the earth"*.⁷⁰ Kasatkina berättar vidare om Fedorovs undersökning av vilka detaljer i Rogosjins hus som är beskrivna, och hur Fedorov kom att dra slutsatsen att "*only one building in Moscow [...] has all the enumerated features, notably the 'extremely sparse windows'*"⁷¹ och ger även adressen. Detaljerna som rör de tjocka väggarna och de glesa, ibland gallerförsedda fönstren på nedanvåningen är, enligt Kasatkina, "*typical – of a church building!*".⁷² Ett sista bevis på att Rogosjins hus är den av byggmästare Mysjkin byggda kyrkan ges också. Fursten

"[...] began to ascend the formal staircase to the second story. The stairway was dark, of coarse stone construction, with red-painted walls [...]. The man who opened the door for the prince led him, without announcing his arrival, for a long way [...] turning this way and that, taking detours, *rising two or three steps* [...]" [...] The prince is being led along the *collapsed stairway of the Dormition Church*, now configured horizontally – that is, a stairway leading nowhere.⁷³

Detta har en enorm betydelse för romanens symboliska struktur, menar Kasatkina vidare, eftersom hon associerar trappan med Jakobs steg, vilken erbjuder en länk mellan himmel och jord.⁷⁴ Kasatkina gör den slutliga kopplingen till "the Church of Dormition of the Mother of God" (vilken inte blev helt färdigbyggd på 1400-talet efter taket rasat in) när Nastasia Filippovna i slutet av romanen dödas av Rogosjin, i detta hus, och fursten kommer dit och finner henne där. Rummet där Rogosjin sover har förändrats och det hänger ett stort grönt draperi tvärs över rummet. Bakom draperiet "sover" Nastasia Filippovna.

And so we have before us the Church of the Dormition, which has collapsed and which remains, it turns out, in this collapsed state. [...] Now it is clear why Rogozhin loves Nastasia Filippovna so infinitely, and most important of all, why it is the *dead* Nastasia Filippovna that he loves so infinitely: she is the main icon of his church. He will complete the construction

---

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid. s. 152.

⁷⁴ Ibid.

that Myshkin's ancestor left unfinished. And he will bring the prince to contemplate the work when it is done.⁷⁵

Rogosjin för byggmästare Mysjkins ättling in i mörkret bakom draperiet till den ikon av den heliga jungfru Maria som fullbordar hans altare och färdigställer kyrkan, Nastasia Filippovna. Kyrkan Kasatkina talar om är tillägnad jungfru Marias insomnande i döden och uppstigande till himlen, och likt den heliga jungfru, har Nastasia Filippovna stilla *somnat in*, trots att hon dräpts av Rogosjins kniv. Innan fursten ställer den direkta frågan ”Var det du?”⁷⁶ (som dödade henne) till Rogosjin beskrivs åsynen av Nastasia Filippovna flera gånger som åsynen av en *sovande* person, samtidigt som det ges antydningar om att det handlar om den ’eviga’ sömnen:

— Sover hon? viskade fursten.

Rogosjin såg åter på honom lika genomträngande som nyss. [...]

— Jag ser knappt . . . sängen.

[...] Ingen av dem sade något, medan de stod vid sängen. Furstens hjärta klappade så hårt att han tyckte det borde höras i rummets dödstystnad. Men han hade redan vant blicken, så att han kunde urskilja hela sängen. I den låg någon och sov en fullkomligt orörlig sömn, det hördes inte det ringaste ljus, inte det ringaste andedrag. Den sovande var överhöljd från huvud till fot av ett vitt lakan, och kroppen avtecknade sig helt otydligt. Man urskilde endast att det låg en människa utsträckt i sängen [...]⁷⁷

Genom *insomnandet* och *uppstigandet*, som ikon av jungfru Maria i den kyrka som byggts i hennes namn, återfår den fallna kvinnan Nastasia Filippovna sin kyskhet. Ironiskt nog, innebär mordet att Rogosjin lyckas med det som romanens hjälte, iurodivyin, den helige dåren Lev Nikolajevitj Mysjkin, misslyckas med. Genom att skänka henne döden (istället för livet) – och genom att göra det under de här omständigheterna – ”frälser” han Nastasia Filippovna från hennes synder och möjliggör hennes uppstigande.

---

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten II* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 339.

⁷⁷ Ibid. s. 338.

Slutledning

Jag har nyss presenterat två olika läsningar av berättandet om furstens intryck av Rogosjins hus och vägen dit. Min egen, som fokuserar på furstens epilepsi, får väl antas ligga närmare narrativet än den andra, vilken fokuserar på historiken kring den ryska kyrkan – och som Kasatkina till och med kallar ”the basic myth of the novel”⁷⁸ – som man finner i det subtextuella. De två läsningarna, presenterade bredvid varandra, ger ett utmärkt exempel på hur två olika läsares ”andra jag”, som Iser kallar sin implicita läsare⁷⁹, kan associera samma strukturer, kapitel, passager, formuleringar och detaljer, till väldigt olika dimensioner. Kasatkina talar inte alls om furstens epilepsi i förhållande till de kapitel då jag talar om den hela tiden. Likaså talar jag, i min läsning av dessa kapitel, inte det minsta om den ryska kyrkan på 1400-talet. Mina egna och Tatiana Kasatkinas olika personliga kunskaper inom olika områden, olika personliga intressen och olika personliga livssituationer innebär att även våra ”andra jag” har olika förutsättningar inför läsningen av en underbar, och mångtydig, roman. Emellanåt får jag intrycket att Kasatkina är lite väl aktiv i sitt sökande efter bekräftelse av sin egen teori, ett exempel som nämnts är Nastasia Filippovnas förmenta släktskap med ärkebiskop Filip, men Kasatkinas text är, även om den – precis som den här texten – har ett fokus som utgår från subjektiv hermeneutik, högst intressant även i sin helhet och jag kan rekommendera den till den som vill läsa mer om hennes ”Horizontal Sanctuary”.

De symptom av furstens epilepsi som sammanknyts med syner och visioner – och som Bosse igenkänner och upplever dagligen – kan länkas samman med iurodstvo. De är, eller upplevs som, en sorts klärvoajanser; deliriska, drömliknande tillstånd där i det här fallet epileptikern får förningar om förestående händelser, så starka att den som upplever den känner att han kommer närmare det utomvärldsliga; för fursten är detta utomvärldsliga andliga, Gud. I det korta ögonblick fursten upplever sekunden innan han faller ihop i grand mal gör sig närmandet av Gud gällande i vad som beskrivs som ”blixtar och glimtar av en högre medvetenhet och självkänsla, och således av en ’högre existens’”. Iurodivyin kan som bekant inte göra sig helt hemmastadd i vare sig den terresta eller den celesta världen men kommer alltid, var han än befinner sig, att behålla kopplingen mellan världarna. I *Idioten* sker den här kopplingen genom furstens epilepsi och återges i sjukdomens symptom och uttryck.

---

⁷⁸ Kasatkina, T.A. ”History in a Name: Myshkin and the ‘Horizontal Sanctuary’”. I Carol Apollonio: *The New Russian Dostoevsky: Readings for the Twenty-First Century*, Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2010. s. 149.

⁷⁹ Wolfgang Iser. *Der implizite Leser. Kommunikationsformen des Romans von Bunyan bis Beckett* (1972). München: Wilhelm Fink.

En kompletterande förklaring till att fursten lämnade Schweiz kan, utöver den att han, som mänsklig varelse, kommit för långt från människan och det köttsliga, vara, att hans ”uppdrag” i Schweiz var utträttat. När han kom till Schweiz var han en utomstående även där, och han berättar om hur *barnen* i början inte tyckte om honom. I takt med att barnen efterhand kommer att gilla honom förbättras också hans hälsa. Synen på honom som sjuklig idiot förminskas när hans hälsa förbättras. Synen på honom som idiot i bemärkelsen ”utomstående”, krymper också. Det gör den när han som iurodivyi talar med barnen och undervisar dem i rätt och fel, t.ex. rörande deras förhållningssätt gentemot Marie. Nya testamentets betydelse av ordet ”barn” som åsyftande Jesus lärjungar spelar här en viktig roll.⁸⁰ Fursten predikar och barnen, hans lärjungar kommer att acceptera och följa honom. Till sist, när han blivit frisk från sin sjukliga idioti, beger han sig till det terrestra Ryssland, människans värld, för att uträtta sitt verk där. För varje ögonblick fursten vandrar på jorden kommer han längre ifrån Gud och när Nastasia Filippovna slutligen mördas, återfår han sin sjukliga idioti och måste återvända till Schweiz.

Den enda definition av furstens idioti som går att förena med de övriga (iurodstvo, epilepsi, sjuklig idiot/vansinne) är dock den som fokuserar på hans utanförskap. Kategoriseringen genom diagnos och segregationen genom furstens isolering i Schweiz var, enligt det hypotetiska scenariot om furstens uppväxt, orsaken till hans utanförskap i Ryssland och därav orsaken till att han var en idiot. Oavsett *på vilket sätt* en man står ut från mängden så *gör han det*. ”**Idiot** (grek. *idiōtes*, af *i'dios*, egen, urspr. en enskild man i motsats till en offentlig, sedermera en man ur hopen [...])”⁸¹ Det är alltså den äldre, etymologiska förklaringen (från grekiskan) till vilken typ av idiot Lev Nikolajevitj Mysjkin är, som alltid gäller. *Diagnosen* idioti ifrågasätts av huruvida den går att finna i Mysjkin. Den kanske bara ställdes för att Schneider inte på något annat vis kunde sätta fingret på hans epilepsi? De andra karaktärernas omedelbara uppfattning av honom som en idiot är följderna av detta. Alla han får kontakt med vet på förhand, eller får strax reda på, att fursten behandlats av Schneider för idioti. Furstens iurodstvo ifrågasätts också av vetenskapen om furstens epilepsi. Man kan, som jag visat, länka samman de två, men endast om man ser furstens epilepsi som ett uttryck för iurodstvo. Med utgångspunkt i en modern syn på epilepsi och kunskaper om vilka symptom denna neurologiska sjukdom kan uppvisa hos en epileptiker, brister länken om man vänder på den: sann iurodstvo är inte ett uttryck för epilepsi. Inte ens kvietisten, som i hög

⁸⁰ *Bibeln*, Nya Testamentet (1982). Uppslagsdel, art. ”barn”, s. 501. Stockholm: Melins.

⁸¹ *Nordisk Familjebok*. Uggelupplagan, Band 12 (1910), s. 355-356, <http://runeberg.org/nfbl/0210.html> (besökt 2012-11-27).

grad ställt sig utanför församlingens kommunion och som konsekvens samhället, är en idiot och utomstående, då han *är* initierad i *sin* krets av troende. Det är endast den ”enskilda mannen ur hopen” i sin allra enklaste betydelse som kan förklara varför fursten är, en idiot.

Referenser

Bibeln, Nya Testamentet (1982). Stockholm: Melins.

Dostojevskij, Fjodor (1960). *Idioten*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, övers. Ellen Rydelius.

Dostojevskij, Fjodor (2004). *Idioten*. Stockholm: Wahlström och Widstrand, övers. Staffan Dahl.

Foucault, Michel (1992). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. 4:e uppl. Lund: Arkiv.

Foucault, Michel (2010). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. 6:e uppl. Lund: Arkiv.

Hallerstedt, Gunilla. "Introduktion. Lidandets uttryck och namn". I Gunilla Hallerstedt (red.). *Diagnosens makt*. Göteborg: Daidalos, 2006, s. 11-28.

Hesse, Herman (1919). *Thoughts on "The Idiot" by Dostoevsky*.

<http://www.gss.ucsb.edu/projects/hesse/works/idiot.pdf> (besökt 2012-12-02).

Iser, Wolfgang (1972). *Der Implizite Leser. Kommunikationsformen des Romans von Bunyan bis Beckett*. München: Wilhelm Fink.

Johannisson, Karin. "Hur skapas en diagnos? Ett historiskt perspektiv". I Gunilla Hallerstedt (red.). *Diagnosens makt*. Göteborg: Daidalos, 2006, s. 29-41.

Kasatkina, Tatiana. "History in a Name: Myshkin and the Horizontal Sanctuary". I Carol Apollonio (red.). *The New Russian Dostoevsky. Readings for the Twenty-First Century*. Bloomington, Indiana: Slavica, 2010, s. 145-164.

Kärfve, Eva. "Den mänskliga mångfalden - diagnosen som urvalsinstrument". I Gunilla Hallerstedt (red.). *Diagnosens makt*. Göteborg: Daidalos, 2006, s. 59-71.

Nordisk Familjebok. UGGLEUPPLAGAN, Band 12 (1910). <http://runeberg.org/nfbl/0210.html> (besökt 2012-11-27).

Ridler, Vivian (red.) (1961). *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Ross, Alistair, Dooly, Melinda & Hartsmar, Nanny. *Equalities and Education in Europe: Explanations and Excuses for Inequality* (2012). Cambridge: Cambridge Scholars.

Rossetti, Andrea O. & Bogousslavsky, Julien. "Dostoevsky and Epilepsy: An Attempt to Look Through the Frame." I Bogousslavsky & Boller (red.): *Neurological Disorders in Famous Artists*. Basel, Karger, 2005. vol. 19.

http://content.karger.com/ProdukteDB/Katalogteile/isbn3_8055/79/14/artists_02.pdf

(besökt 2012-12-02).

Stepanian, Karen. "Holy Foolishness and Madness, Death and Resurrection, Being and Non-Being in *The Idiot*". I Carol Apollonio (red.). *The New Russian Dostoevsky. Readings for the Twenty-First Century*. Bloomington, Indiana: Slavica, 2010, s. 165-185.

<http://neurophilosophy.wordpress.com/2007/04/16/diagnosing-dostoyevskys-epilepsy/>

(besökt 2013-01-09).

Appendix A

Fursten berättar om Marie för Lisaveta Prokofevna och döttrarna Jepantjin⁸²

Barnen tyckte i början inte om mig. Jag var så stor, jag har alltid varit så klumpig, jag vet att jag är ful . . . Slutligen var det också det att jag var utlänning. Barnen skrattade till en början åt mig, och sedan började de till och med kasta sten på mig, när de hade sett att jag kysste Marie. Men jag kysste henne bara en gång . . .

— Nej, skratta inte, skyndade sig fursten att hejda åhörarnas skratt, det var inte alls fråga om kärlek. Om ni visste vilken olycklig varelse hon var, så skulle ni själva ha tyckt mycket synd om henne, alldeles som jag. Hon var från vår by. [...] Marie var tjugu år och svag och sjuklig [...]. En fransk handelsresande, som var på genomresa, förförde henne och tog henne med sig, men efter en vecka lämnade han henne ensam på vägen och reste bort i smyg. Hon kom hem, efter att ha tigt sig fram, alldeles nedsölad, i trasor, med söndriga kängor. Hon hade gått till fots en hel vecka, sovit om nätterna ute på fältet och var mycket förkyld, fötterna var såriga, händerna svullna och spruckna. För övrigt hade hon inte varit vacker förut heller: bara ögonen var stilla, goda, oskyldiga. Hon var förfärligt tystlåten. [...]

På den tiden var folk fortfarande vänliga mot henne, men när hon kom tillbaka sjuk och i trasor, hade ingen något medlidande med henne. [...] Modern var den första att lämna ut hennes skam; när man fick höra i byn att Marie var hemkommen, så kom alla springande för att se på Marie, och nästan hela byn samlades inne i stugan hos den gamla: gubbar, barn, kvinnor, unga flickor, alla trängdes där, lystna och skadeglada. Marie låg på golvet, vid gummans fötter, hungrig och trasig och grät. När människorna kom inrusande, betäckte hon sig med sitt utslagna hår och kröp ihop på golvet. Alla såg på henne som på ett vidrigt kryp, gubbarna fördömde henne och grälade på henne, de unga till och med skrattade, kvinnorna grälade, fördömde henne, betraktade henne med ett sådant förakt som om hon varit en otäck spindel. Modern lät allt detta ske, hon satt där själv och nickade med huvudet och gillade allt. [...] Marie uthärdade allt, och sedan, när jag blev bekant med henne, märkte jag att hon själv gillade det och själv ansåg sig som den uslaste i världen.

När gumman blev alldeles sänliggande, kom byns gummor för att sköta om henne i tur och ordning, som seden där är. Då upphörde de alldeles att ge Marie någon mat, alla i byn körde bort henne, och ingen ville ge henne arbete som förut. Alla så att säga spottade på henne och männen upphörde till och med att behandla henne som kvinna och sade fula saker till henne. Ibland, någon enda gång när de söp sig fulla på söndagarna, kastade de för ro skull slantar till henne; direkt på marken. Marie tog tyst upp dem. Hon började redan då hosta blod. Till slut var hennes trasiga kläder fullständiga lumpor, så att hon skämdes att visa sig i byn, och ända från det hon hade kommit tillbaka gick hon barfota. Och nu började barnen, hela klungan – det var över fyrtio skolbarn – att reta henne och till och med kasta smuts på henne. [...]

När modern dog, blygdes pastorn inte att offentligt vanära Marie i kyrkan. Marie stod vid kistan i sina trasor och grät. Mycket folk hade samlats för att se henne gråta och gå bakom kistan. Då vände sig pastorn – han var ännu en ung man, och hela hans ärelystnad var att bli en stor predikant – till församlingen och pekade på Marie:

”Se här står hon som var orsaken till denna aktningsvärda kvinnas död” (vilket var osanning, eftersom gumman [...] varit sjuk i två år), ”här står hon framför er och vågar icke se upp, emedan hon är

---

⁸² Ur Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. Första delen, kap. 6, s. 86-95.

märkt av Guds finger, här står hon barfota och i trasor – ett exempel för dem, som förlora dygden! Och vem är hon? Det är hennes dotter!” [...]

Och kan ni tänka er, detta gemena tal föll nästan alla i smaken, men . . . då inträffade något egendomligt. Nu blandade sig barnen i saken, därför att alla barnen vid den tiden redan stod på min sida och hade börjat hålla av Marie. Det gick till så här. Jag ville göra något för Marie: hon behövde mycket väl pengar, men där borta hade jag aldrig en kopek. Jag hade en liten briljantnål, och jag sålde den till en krämare [...]. Han gav mig åtta francs, men den var säkert värd fyrtio. Jag försökte länge träffa Marie ensam; till sist möttes vi vid stängslet, utanför byn [...]. Där gav jag henne de åtta francsen [...], och sedan kysste jag henne och sade att hon inte skulle tro att jag hade några dåliga avsikter, och att jag inte kysste henne därför att jag var förälskad i henne utan därför att jag tyckte mycket synd om henne, och därför att jag från första början inte hade ansett henne som en brottslig utan endast som en olycklig kvinna. Jag ville mycket gärna trösta henne då och övertyga henne om att hon inte borde anse sig så djupt sjunken inför alla andra, men jag tror inte att hon förstod mig. Jag märkte det genast, fast hon nästan hela tiden teg och stod där framför mig med sänkt blick och djupt skamsen.

När jag hade slutat kysste hon min hand, och jag tog genast hennes hand och ville kyssa den, men hon drog hastigt undan den. Just då fick plötsligt barnen, hela skaran, syn på oss, jag fick sedan veta att de hade spionerat på mig länge. De började vissla, klappa i händerna och skratta, och Marie rusade därifrån. Jag ville tala, men de började kasta sten på mig. Och samma dag fick alla veta det, hela byn, alla kastade sig åter över Marie, och efter det tyckte de ännu sämre om henne. Jag hörde till och med att de ville döma henne till något straff, men Gud vare lov, det gick över. I stället ville barnen inte låta henne vara i fred, de retade henne värre än förut, kastade smuts på henne och jagade henne, hon sprang framför dem, flämtande med sitt svaga bröst, och de efter henne, skrikande och skymfande. En gång började jag till och med slåss med dem. Sedan talade jag med dem, talade varje dag, när jag det kunde. De stannade ibland och lyssnade, fastän de fortfarande hånade henne. Jag berättade för dem, hur olycklig Marie var och snart slutade de upp med att hån henne och började istället gå ur vägen för henne utan att säga något. Så småningom började vi prata, jag dolde ingenting för dem utan berättade allt. De lyssnade mycket nyfiket och började snart tycka synd om Marie. Somliga började hälsa vänligt på henne, när de mötte henne. [...] Jag kan tänka mig hur förvånad Marie blev. En gång skaffade två flickor mat och gick med den till henne, och kom sedan till mig och berättade det. [...] Marie hade brustit i gråt och [de tyckte nu] mycket om henne.

Snart började alla hålla av henne, och på samma gång började de plötsligt också hålla av mig. Ofta kom de till mig och bad att jag skulle berätta något för dem. Jag tror att jag berättade bra, eftersom de så gärna lyssnade till mig. Men längre fram studerade jag också och läste bara för att sedan kunna berätta för dem. När alla sedan anklagade mig [...] för att jag talade med dem som med vuxna och inte dolde något för dem, så svarade jag att det är skamligt att ljuga för dem, att de ändå vet allt, hur man än försöker dölja det för dem, och kanske får veta det som är fult, men av mig fick de inte veta något fult. [...] De var inte eniga med mig . . .

Det var två veckor före moderns död som jag kysste Marie. När pastorn läste sin predikan, så var alla barnen redan på min sida. Jag [...] förklarade för dem pastorns handling. Alla blev onda på honom, några till den grad att de slog sönder hans fönsterrutor med stenar. Jag försökte hindra dem, det var illa gjort, men strax fick hela byn veta allt, och då började de anklaga mig för att fördärva barnen. Sedan fick de veta att barnen tyckte om Marie och de blev mycket upprörda, men Marie var redan lycklig. [...]

Marie blev nästan tokig av en sådan oväntad lycka; hon hade inte ens drömt om något dylikt, hon blygdes och var glad, och framför allt ville barnen, särskilt flickorna, springa till henne och hälsa henne att jag höll av henne och talade mycket med dem om henne. De berättade för henne att jag hade sagt dem allt och att de nu höll av henne och kände medlidande med henne och att det alltid skulle vara så. Sedan skyndade de sig till mig och omtalade med strålning, ivriga små ansikten att de nyss hade träffat Marie

och att Marie hälsade till mig. [...] Jag tror att min kärlek till Marie var till stor glädje för dem, och det var bara i det enda fallet som jag förde dem bakom ljuset under hela mitt liv därborta. Jag tog dem inte ur tron, att jag älskade Marie, jag sade dem inte att jag inte var förälskad i henne och att jag bara tyckte synd om henne. Jag såg på allt att de så mycket hellre ville ha det så som de själva hade funderat ut det och kommit överens sinsemellan, och därför teg jag och låtsade att de hade gissat rätt. [...] Tänk er, de skaffade henne kängor och strumpor och linne, och litet andra kläder också. Hur de lurade till sig det förstår jag inte, hela klungan var i arbete. När jag försökte fråga ut dem, skrattade de bara muntert, men flickorna klappade i händerna och kysste mig.

Ibland gick jag i all tysthet för att träffa Marie. Hon var nu mycket sjuk och kunde knappt gå. [...] Hon satte sig vid väggkanten, där fanns på en rak, nästan lodrät klippa ett utsprång och hon satte sig i själva hörnet, dold för alla, på en sten och satt där nästan orörlig hela dagen [...]. Hon var redan så svag av lungsoten att hon mer och mer satt och dāsade med slutna ögon och huvudet lutat mot klippan, medan hon andades tungt. Hennes ansikte hade blivit magert som på ett skelett, och svetten trängde fram i pannan och vid tinningarna. Så satt hon alltid när jag kom dit. Jag kom för ett ögonblick och jag ville heller inte att någon skulle se mig. Så snart jag visade mig, spratt Marie genast till, öppnade ögonen och rusade fram för att kyssa mina händer. Jag drog inte bort dem, därför att det var en lycka för henne. Hela tiden medan jag satt där, darrade hon och grät, hon försökte visserligen några gånger att tala, men det var svårt att förstå vad hon sade. Hon var som från förståndet och mycket upprörd och exalterad. Ibland kom barnen med mig. I så fall stannade de vanligen på avstånd och vaktade oss för något eller någon, och det var en stor glädje för dem. När vi gick vår väg, satt Marie ensam, orörlig som förut, med slutna ögon och huvudet lutat mot klippan. Kanske fantiserade hon om något.

[...] [N]är man sedan fick höra i byn att Marie verkligen låg för döden, började gummorna från byn att gå till henne och sitta där och sköta henne. Jag tror att de började känna medlidande med Marie i byn, åtminstone hindrade de inte längre barnen att gå dit och bannade dem inte som förut. Marie låg hela tiden i dvala, hennes sömn var orolig och hon hostade förfärligt. Gummorna körde ut barnen, men de sprang fram till fönstret, ibland bara på ett ögonblick för att säga: ”*Bonjour, notre bonne Marie!*” Och så snart hon hörde eller såg dem, fick hon nytt liv och försökte strax, utan att bry sig om gummornas förmaningar, att resa sig på armbågen och nickade till dem och tackade dem. De kom som förut till henne med gåvor, men hon åt nästan ingenting. Tack vare dem, försäkrar jag er, dog hon nästan lycklig. Tack vare dem glömde hon sin svarta olycka, hon fick liksom förlåtelse av dem, för ända till sitt yttersta ansåg hon sig som en stor förbryterska. Som små fåglar flaxade de med sina små vingar mot hennes fönster och ropade varje morgon till henne: ”*Nous t’aimons, Marie.*” Hon dog kort därefter. Jag hade trott att hon skulle leva längre.

Dagen före hennes död, innan solen gått ned, gick jag in till henne. Jag tror att hon kände igen mig, och jag tryckte för sista gången hennes hand: vad hennes hand hade blivit avtörd! Och så plötsligt morgonen därpå kommer de till mig och säger att Marie är död. Då var det omöjligt att hålla barnen tillbaka: de smyckade hela hennes kista med blommor och satte en krans på hennes huvud. Och pastorn i kyrkan skymfades inte längre den döda, och på begravningen var det mycket litet folk, det kom bara några få av nyfikenhet. Men då kistan skulle bäras ut, störtade alla barnen fram på en gång för att själva bära den. Eftersom de inte kunde bära den, fick de hjälp, alla sprang efter kistan och alla grät. Sedan den dagen vårdades Maries grav av barnen; de lägger blommor på den varje år och har planterat rosor runtomkring den.

Men efter Maries begravning började hela byn allmänt förfölja mig för barnens skull. De förnämsta anstiftarna var pastorn och skolläraren. Man förbjöd faktiskt barnen att träffa mig, och Schneider förband sig att se till att det påbudet efterföljdes. Men vi råkades i alla fall, vi gjorde oss förstådda på avstånd genom tecken. De skickade mig sina små biljetter. Längre fram ordnade allting upp sig igen, men på den tiden var det underbart: jag kom till och med barnen ännu närmare genom förföljelsen. Under det sista

året blev jag nästan försonad med Tibot och pastorn. Men Schneider talade mycket med mig och disputerade med mig om mitt skadliga ”system” med barnen. Vad hade jag för system! Slutligen uttalade Schneider en mycket besynnerlig tanke – det var strax före min avresa – han sade mig att han var fullt övertygad om att jag själv var ett riktigt barn, det vill säga i alla avseenden ett barn, att jag bara till växt och utseende liknade en vuxen, men att jag till utveckling, själ, karaktär och kanske också förstånd inte var en vuxen, och sådan skulle jag förbli, även om jag levde till mitt sextionde år.

Jag skrattade hjärtligt; han hade naturligtvis orätt, jag är ju inte något litet barn! Men det är i alla fall sant, jag tycker i själva verket inte om att vara tillsammans med vuxna, med folk, med stora människor, och detta har jag lagt märke till för länge sedan – jag tycker inte om det därför att jag inte förstår mig på hur jag skall vara. Vad de än säger till mig, hur snälla de än är mot mig, känner jag mig av något skäl alltid tung till mods, och jag är mycket glad, när jag snart kan få gå till mina kamrater, och mina kamrater har alltid varit barn, men inte därför att jag själv är ett barn utan därför att jag helt enkelt känner mig dragen till barn. När jag ännu i början av min vistelse i byn – då jag gick ensam ibland bergen och var svårmodig – när jag strövade omkring där ensam, och ibland, särskilt på middagarna när de kom från skolan, mötte hela denna larmande klunga som sprang där med sina ränslar och griffeltavlor, under skrik och skratt och lek, så började hela min själ plötsligt sträcka sig mot dem. Jag vet inte, men jag började erfara en viss ytterst stark lyckokänsla varje gång jag träffade dem. Jag stannade och skrattade av lycka, då jag såg deras små ben skymta förbi, alltid springande, de små gossarna och flickorna som sprang tillsammans där, och såg deras skratt och tårar (för många hade redan hunnit slåss, gråta, åter försonas och leka, på vägen hem från skolan), och då glömde jag bort mitt svårmod.

Och sedan, under alla dessa tre år, har jag inte kunnat förstå hur människor kan känna sig svårmodiga och varför de gör det! Jag gick helt upp i dem. Jag beräknade aldrig att lämna byn, och det föll mig aldrig in att jag någonsin skulle fara hit till Ryssland. Jag tyckte att jag alltid skulle vara där, men till slut förstod jag att det var omöjligt för Schneider att sörja för mig. Dessutom inträffade då en så viktig sak att Schneider själv påskyndade min resa och skrev hit i mitt ställe. Jag skall nu undersöka, hur det är med den saken och rådgöra med någon. Kanske blir mitt öde helt förändrat, men det är ändå inte det viktigaste, det är inte huvudsaken. Huvudsaken är att hela mitt liv redan har blivit förändrat. Jag lämnade kvar mycket där borta, alltför mycket. Allt är försvunnet.

Jag satt i kupén och tänkte: ”Nu går jag ut bland människorna, jag vet kanske ingenting, men nu kommer det nya livet.” Jag beslöt mig för att utföra mitt verk hederligt och med fasthet. Att vara tillsammans med människor blir kanske tråkigt och svårt för mig. Allra först beslöt jag att vara hövlig och uppriktig mot alla, mer kan ju ingen fordra av mig. Kanske anser man mig också här som ett barn – låt gå för det! Man anser mig också av någon anledning vara idiot, och jag var verkligen så sjuk en gång att jag den tiden liknade en idiot. Men vad är jag för idiot nu, när jag själv förstår att man anser mig för en idiot? När jag kommer in någonstans tänker jag: ”Nu anser de mig för idiot, men jag är i alla fall klok, men det anar de inte . . .” Jag har ofta den tanken.

Appendix B

Jepantjins middagsbjudning. Pavlisjtsjev, fursten och katolicismen⁸³

— Var det inte den där Pavlisjtsjev, som hade någon besynnerlig historia . . . med en abbe . . . jag har glömt vad han hette, men alla människor talade om det på den tiden? sade den höge ämbetsmannen och rynkade eftertänksamt pannan.

— Abbén Gourot, jesuiten, menar ni, erinrade Ivan Petrovitj, ja, så går det våra förträffligaste och mest aktningvärda män! [S]å slänger han plötsligt befattning och allt för att övergå till katolicismen och bli jesuit, och därtill nästan öppet och med entusiasm.

Fursten blev utom sig.

— Pavlisjtsjev . . . övergick Pavlisjtsjev till katolicismen? Det är inte möjligt! utropade han förfärad.

— Ja, ”det är inte möjligt”, muttrade Ivan Petrovitj med värdighet, det är mycket sagt, och ni får själv medge, käre furste . . . Men ni hyser en sådan aktning för den döde . . . han var verkligen en ovanligt hjärtegod människa, och det är huvudsakligen den omständigheten jag tillskriver att det filuren Gourot fick sådan framgång. Men ni kan verkligen fråga mig, hur mycket besvär och bråk jag redan har haft för den saken . . . och just med den där Gourot! [...]

— Ni kan inte tro så förvånad och ledsen ni har gjort mig, utropade fursten åter.

— Jag beklagar, men i själva verket är ju allt det där bara bagateller, och hela saken skulle nog ha runnit ut i sanden som alltid. Det är jag övertygad om. Förra sommaren, han vände sig åter till den gamle ämbetsmannen, lär grevinnan K. ha gått in i något katolskt kloster utomlands, påstås det. Vi kan inte stå emot, om vi en gång ger oss i händerna på dessa . . . slughuvuden . . . särskilt om det är i utlandet.

— Det beror på vår . . . trötthet, tror jag, stammade den gamle ämbetsmannen myndigt, ja, och de har ett sätt att predika . . . som är elegant, originellt . . . och så förstår de sig på att skrämman folk. Mig skrämde de en gång 1832 i Wien, men jag gav mig inte utan rymde från dem, haha!

— Jag har hört, lille far, att det var med en vacker flicka, grevinnan Livitskaja, som du rymde från Wien till Paris och lämnade din post, och inte från någon jesuit, inföll plötsligt furstinnan Bjelokonskaja.

— Nå, men det berodde ju i alla fall på en jesuit, inföll den gamle ämbetsmannen och log vid tanken på det behagliga minnet, ni tycks vara mycket religiös, vilket numera är mycket sällsynt hos en ung man. Han vände sig vänligt mot furst Lev Nikolajevitj, som lyssnade med öppen mun och alltjämt var mycket förundrad. Gubben hade tydligen lust att bli närmare bekant med fursten, som av vissa skäl hade fattat ett livligt intresse för honom.

— Pavlisjtsjev var ett klart huvud och en verklig kristen, en sann kristen, sade fursten plötsligt, hur kunde han då anta . . . en okristlig tro . . . katolicismen är ju liktydig med en okristlig tro! tillade han plötsligt och det blixtrade till i hans ögon medan han lät blicken svepa över de närvarande som om han ville omfatta dem alla på en gång.

— Nå, det är då för mycket sagt, muttrade den gamle mannen och tittade förvånad på Ivan Petrovitj.

— Varför skulle katolicismen vara en okristlig tro? Ivan Petrovitj vände sig på stolen och såg på fursten. Varför då?

---

⁸³ Ur Dostojevskij, Fjodor. *Idioten II* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 260-268.

— För det första är det ingen kristlig tro! började fursten våldsamt upprörd och i ovanligt skarp ton. Först och främst är det så och för det andra är den romerska katolicismen värre än själva ateismen, det är min mening! Ja, det är jag övertygad om! Ateismen är lika med noll, men katolicismen går längre: den förkunnar den förvrängda läran om en Kristus som Rom har beljugit och skymfat, en Kristi motsats! Den förkunnar Antikrist, det svär jag, det betyder jag! Detta är min personliga, mångåriga övertygelse, och den har länge pinat mig . . . Den romerska katolicismen tror att kyrkan inte kan bestå på jorden utan en universell statsmakt, och den ropar: *Non possumus!*⁸⁴ Jag anser för min del att den romerska katolicismen inte ens är en religion utan absolut en fortsättning av det västromerska kejsardömet, och där är allt underordnat denna tanke alltifrån religionen. Påven tog landet och den världsliga tronen och grep svärdet, och sedan har det gått vidare på samma sätt, fast man med tiden till svärdet har fogat lögn, bedrägeri, fanatism, vidskepelse, ogärningar, man har lekt med folkets heligaste, rättfärdigaste, mest brinnande känslor! Allt, allt har de bytt ut mot pengar, mot lumpen jordisk makt. Och är inte detta Antikrists lära! Hur var det möjligt annat än att ateismen skulle utgå från dem! Ateismen har utgått från dem, från själva den romerska katolicismen! Ateismen började först med dem: kunde de tro på sig själva? Den stärktes av avskyn för dem, den är en avkomma av deras lögn och andliga vanmakt! Ateism! Hos oss är det endast vissa klasser, som inte är troende, som Jevgenij Pavlovitj häromdagen förträffligt uttryckte sig, det är vissa lager av folket, som har förlorat sina rötter. Men där borta i Europa börjar redan mycket stora massor av folket att förlora sin religion – först gjorde de det av okunnighet och lögn, och nu gör de det av fanatism, av hat mot kyrkan och kristendomen!

Fursten tystnade för att hämta andan. Han hade talat mycket fort och var blek och andfådd. Alla växlade blickar sinsemellan, men slutligen brast den gamle ämbetsmannen i skratt. Furst N. tog fram sin lornjett och betraktade oavvänt fursten. Den lille tyske poeten kröp fram ur sitt hörn och gick fram mot bordet med ett olycksbådande leende på läpparna.

— Ni över-dri-ver be-tyd-ligt, sade Ivan Petrovitj långsläpigt och litet uttråkad men med en min som om han blygdes över något, deras kyrka har också representanter, som är dygdiga och aktningvärda . . .

— Jag har aldrig talat om enskilda representanter för kyrkan. Jag talade om den romerska katolicismen som princip, jag talade om Rom. Inte kan väl kyrka försvinna alldeles? Det har jag aldrig sagt.

— Naturligtvis, men allt detta är så välbekant och . . . onödigt att resonera om . . . och det faller inom teologins område . . .

— O, nej! Det hör inte bara till teologin, det försäkrar jag! Det angår oss betydligt mer än vi tror. Det är just ett misstag av oss att vi ännu inte kan se att detta inte bara är en teologisk angelägenhet! Även socialismen är en avläggare av katolicismen och den katolska principen! Den har också likaväl som sin broder ateismen utgått ur förtvivlan, i motsats till katolicismen i moralisk mening, för att ersätta religionens moraliska makt, för att släcka den längtande mänsklighetens andliga törst och rädda den, inte genom Kristus utan genom våldet! Detta är också en frihet genom våld, det är också en förening med svärd och blod! ”Våga inte att tro på Gud, våga inte att ha egendom, våga inte att ha personlighet – *fraternité ou la mort*⁸⁵ – om det också skall kosta två millioner människor huvudet!” På deras gärningar skall vi känna dem, står det skrivet! Och tro inte att allt detta är så oviktigt och ofarligt för oss. O, vi behöver ett motvärn snart, snart! Och vår Kristus måste stråla som ett motvärn mot Västerlandet, denne Kristus, som vi har bevarat men som de inte ens har känt! Inte därför att vi som trälar har låtit fånga oss

⁸⁴ ”vi kan inte”. Från en eklektisk fras skriven av påve Leo I 448: ”quibus viventibus non communicavimus mortuis communicare non possumus”. Ung. ”vi kan inte i döden vara i kommunion med de som i livet inte var i kommunion med oss” – T.H.

⁸⁵ ”fraternité ou la mort” – ”broderskap eller döden”. Från Frankrikes motto: ”Liberté, Égalité, Fraternité ou la Mort” – ”Frihet, Jämlikhet, Broderskap eller Döden” – T.H.

på jesuiternas krokar, utan därför att vi sätter vår ryska civilisation emot dem, måste vi nu träda fram för dem, och därför får man inte säga här att deras predikningar är ”eleganta”, såsom någon nyss sade . . .

— Men jag ber, Ivan Petrovitj började bli ängslig och såg sig omkring, alla era tankar är naturligtvis berömvärda och fulla av patriotism, men egentligen är allt det här ytterligt överdrivet och . . . det vore bättre vi lämnade ämnet . . .

— Nej, det är inte överdrivet utan snarare förminskat – ja, just förminskat . . . jag är inte i stånd att uttrycka mig, men . . .

— Ett ö-gon-blick, jag ber!

Fursten tystnade. Han satt kapprak på stolen och betraktade Ivan Petrovitj orörlig, med flammande blick.

— Jag tror att historien med er välgörare gjorde ett alldeles för djupt intryck på er, anmärkte den gamle ämbetsmannen vänligt och med bibehållet lugn, ni är i eld och lågor . . . kanske därför att ni har levat så ensam. När ni har levat mera ute i världen bland människor, där jag hoppas att man skall sätta värde på en så märklig ung man, så kommer er hänförelse nog att lägga sig, och ni skall få se att allt detta är betydligt enklare [---]

Appendix C

Bråket under parkkonserten i Pavlovsk⁸⁶

[F]örst nu, i detta ögonblick, då hon [Nastasia Filippovna] plötsligt uppenbarade sig, fattade han, måhända genom en intensiv känsla, vad han fåfängt sökt uttrycka inför Rogosjin. Han hade saknat de ord, som kunde ha uttryckt hans fasa, ja just fasa! Nu, i detta ögonblick insåg han det klart och tydligt, han var av vissa skäl övertygad om att denna kvinna var vansinnig. Om han älskat en kvinna högre än allt på jorden eller anat möjligheten av en sådan kärlek och sedan plötsligt fått se henne i bojar, bakom ett järngaller, under uppsyningsmannens käpp – så skulle det intryck han då fått, ha liknat vad han nu erfor.

— Vad är det med er? viskade Aglaja hastigt, medan hon betraktade honom och impulsivt ryckte honom i armen.

Han vände på huvudet och såg på henne, han betraktade hennes svarta ögon, som i denna stund blixtrade på ett för honom oförklarligt sätt, och han försökte le mot henne. Men plötsligt, liksom om han på nytt glömt bort hennes närvaro vände han åter blicken mot höger och började fixera den ovanliga uppenbarelsen. Nastasia Filippovna passerade i detta ögonblick tätt förbi de unga damernas stolar. Jevgenij Pavlovitj fortfor att för Alexandra Ivanovna berätta något, som förmodligen var mycket komiskt och intressant, han talade hastigt och livfullt. Fursten mindes, att Aglaja plötsligt yttrade i halvviskande ton: — en sådan som hon . . .

Det var en oklar och oavslutad mening, hon behärskade sig strax och sade ingenting mera, men detta var nog. Nastasia Filippovna, som gått förbi dem, liksom om hon inte lagt särskilt märke till någon, vände sig plötsligt åt deras håll, och det såg ut som om hon först nu observerat Jevgenij Pavlovitj.

— Se! Där är han ju! utropade hon och stannad plötsligt. Ibland kan man inte få fatt i honom med kurirer, och så plötsligt sitter han där man minst anar det . . . Jag trodde att du var hemma . . . hos din farbror!

Jevgenij Pavlovitj blev blossande röd och kastade en ursinnig blick på Nastasia Filippovna, sedan vände han skyndsamt ryggen mot henne.

— Tänk! Vet du det verkligen inte? Han vet det inte, kan man tänka sig! Han har ju skjutit sig! Din farbror sköt sig i morse! Man berättade det för mig nyss, vid tvåtiden, halva staden vet det redan. Det fattas trehundrafemtiotusen i statskassan, säger man, andra påstår att det är femhundra tusen. Och jag som beräknade att han skulle lämna efter sig ett arv åt dig, nu har han gjort av med alltsamman. Det var en riktigt utsvävande gubbrackare . . . Ja, adjö, *bonne chance!* Skall du verkligen inte fara dit! Du tog avsked i rättan tid, ditt slughuvud! Men så jag pratar, du visste det förstås, du visste det förut, kanske du visste det redan i går . . .

Det låg ovillkorligen en avsikt i denna fräcka påflugenhets, detta demonstrerande av en bekantskap och en intimitet, som i själva verket inte existerade – om den saken kunde det inte råda något tvivel – men Jevgenij Pavlovitj försökte dock till en början reda sig ur klämman och låtsade inte alls märka den aggressiva damen. Men Nastasia Filippovnas ord träffade honom som ett åskslag. Då han fick höra om farbroderns död, blev han vit som ett lakan och vände sig mot budbärerskan. I detta ögonblick reste sig Lisaveta Prokofevna hastigt från sin plats, uppmanade de andra att stiga upp och nästan sprang därifrån. Endast furst Lev Nikolajevitj stannade en sekund obeslutsam kvar på vägen, och Jevgenij Pavlovitj stod där alltjämt handfallen. Men Jevgenij hade inte hunnit tjugu steg, förrän det inträffade en oerhörd skandal.

---

⁸⁶ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten II* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius, s. 38-41.

Löjtnanten, som talat med Aglaja och som var mycket god vän med Jevgenij Pavlovitj, var ytterligt upprörd:

— Här behövde man helt enkelt en piska, annars blir man inte kvitt den där slinkan! sade han nästan högt. (Han tycktes redan förut ha varit invigd i Jevgenij Pavlovitjs förtroende.)

Nastasia Filippovna vände sig i en blink mot honom. Hennes ögon blixtrade, hon rusade fram till en fullkomligt obekant ung man, som stod ett par steg från henne och höll en smal, flätad rottingkäpp i handen, ryckte käppen ifrån honom och gav mannen som förolämpat henne, ett kraftigt slag tvärsöver ansiktet. Allt detta skedde på ett ögonblick . . . Löjtnanten kastade sig besinningslöst över henne. Nastasia Filippovna hade inte längre sin svit omkring sig, den korrekte äldre herrn hade redan hunnit avdunsta fullständigt, och den upprymde herrn stod avsides och skrattade så mycket han orkade. Ett ögonblick till och polisen skulle ha ingripit, och då hade det gått Nastasia Filippovna illa om hon inte fått en oväntad hjälp. Fursten, som också stannat några steg därifrån, lyckades bakifrån gripa tag i löjtnantens armar. Löjtnanten slet loss sin ena arm och gav honom en häftig knuff i bröstet, så att fursten flög tre steg bort och sjönk ned på en stol. Men nu fick Nastasia Filippovna ytterligare två försvarare. Framför löjtnanten stod boxaren och författaren till den bekanta tidningsartikeln, medlemmen av Rogosjins forna liga.

— Mitt namn är Keller, före detta löjtnant, presenterade han sig flott. Om ni behagar en knytnävskamp så är jag villig att vikariera för det svagare könet och ställa mig till er disposition. Jag är väl hemmastadd i den engelska boxningskonsten. Knuffas inte, kapten, jag beklagar den *blodiga* förolämpning ni har lidit, men jag kan inte tillåta att man i publikens åsyn begagnar nävrätten gentemot en dam. Om ni, som det anstår en gentleman, vill avgöra saken på annat sätt. . . ni förstår naturligtvis vad jag menar, herr kapten . . .

Men ”kaptenen” hade redan återhämtat sig och hörde inte på honom. I detta ögonblick dök Rogosjin upp ur folkmängden, tog hastigt Nastasia Filippovna under armen och drog henne med sig bort. Rogosjin is sin tur föreföll djupt uppskakad, han var blek och darrade. Då han ledde bort Nastasia Filippovna, kunde han ej avhålla sig från att skadeglatt skratta officeren rätt i ansiktet och utropa med minen hos en triumferande bodbetjänt:

— Jo jo! Det kändes! Han är alldeles blodig i synen! Fy katten! Löjtnanten, som nu samlat sig och anade med vem han hade att göra, satte näsduken för ansiktet och vände sig hastigt till fursten, som nu rest sig från stolen.

— Är det furst Mysjkin som jag hade äran bli föreställd för?

— Hon är vansinnig! Hon är tokig! Jag försäkrar det! svarade fursten med skälvande röst och sträckte fram sina darrande händer mot honom.

— Jag kan ju inte göra anspråk på att ha reda på det. Men jag måste veta ert namn.

Han böjde huvudet och gick sin väg. Polisen hann fram precis fem sekunder efter det att de sista medspelarna i dramat försvunnit utom synhåll. Det hela varade för övrigt inte mer än två minuter. En del av publiken reste sig från sina platser och gick, några flyttade över på andra stolar, somliga var förtjusta över skandalen, andra återigen började konversera livligt och intresserat. Med ett ord, saken slutade på vanligt sätt. Orkestern spelade åter upp, och fursten följde efter Jepantjins. Om han anat något eller sett åt vänster, medan han satt på stolen, där han fallit ned efter knuffen, så skulle han fått syn på Aglaja. Hon hade stannat tjugو steg ifrån honom för att se på skandalen utan att fästa sig vid uppmaningen från modern och systrarna som dragit sig längre bort. Furst Sjtsj. skyndade fram till henne och övertalade henne slutligen att gå sin väg. Lisaveta Prokofevna erinrade sig efteråt att Aglaja återvänt till dem så upprörd att hon knappast hörde på deras förmaningar. Men precis två minuter senare, då de kommit in i parken, sade Aglaja med sin vanliga likgiltiga och nyckfulla röst:

— Jag ville bara se hur komedin skulle sluta.

Appendix D

1) Furstens funderingar kring sin epilepsi.

Han grubblade bland annat över att i hans epileptiska tillstånd fanns det ett stadium nästan omedelbart före anfallet (såvida anfallet kom i vaket tillstånd), när hans hjärna plötsligt, mitt under sorgen, det själsliga mörkret och trycket, för några ögonblick liksom flammade upp, och alla vitala krafter inom honom ett tag spändes med sällsynt våldsamt. Livskänslan och medvetandet nästan tiodubblades i dessa ögonblick, som varade lika länge som en blix. Förståndet och hjärtat upplystes av ett ovanligt ljus, det var som om alla sinnesrörelser, alla tvivel, alla bekymmer med ens stillades, de upplöstes i en högre ro, full av klar harmonisk glädje och förhoppning, full av förnuft och avgörande skäl. Men dessa övertygande bevekelsegrunder, dessa själsblixtar var ännu blott en förkänsla av det slutliga ögonblick (aldrig mer än en sekund) när anfallet började. Denna sekund var utan tvivel outhärdlig.

När han efteråt i friskt tillstånd reflekterade över dessa ögonblick, sade han ofta till sig själv: — Dessa blixtar och glimtar av en högre medvetenhet och självkänsla, och således av en ”högre existens”, är inte något annat än en sjukdom, en rubbning i det normala tillståndet, men i så fall är det inte alls någon högre existens utan måste tvärtom hänföras till den lägsta. Och likväl kom han i alla fall slutligen till en ytterst paradoxal slutledning: — Vad gör det, att det är en sjukdom? resonerade han till sist. Vad betyder det, att denna spänning är abnorm, om själva resultatet, om denna sekunds sensation, när jag i friskt tillstånd erinrar mig den och analyserar den, visar sig vara den högsta grad av harmoni och skönhet, om den ger en oanad och förut otänkbar känsla av fullhet, måttfullhet, försoning och ett extatiskt, andäktigt uppgående i livets allra högsta syntes?

[---] För övrigt kunde han inte stå för den dialektiska delen av sin slutledning: förslöandet, det själsliga mörkret, idiotismen stod för honom som en klar följd av dessa ”högsta ögonblick”. Och på allvar hade han naturligtvis inte velat tvista om saken. I slutledningen, det vill säga i hans värdering av detta ögonblick, låg utan tvivel ett fel, men sensationens verklighet förvirrade honom likväl något. Vad skulle han egentligen göra med verkligheten? Det brukade ju vara så, han hann ju själv säga sig i denna sekund att denna sekund kanske kunde uppväga hela livet genom den gränslösa lycka han då erfor i fullt mått.⁸⁷

2) Furstens grand mal.

”Strax skall allt avgöras!” viskade han för sig själv med en egendomlig övertygelse.

Trappan i porten, uppför vilken fursten sprang, förde till korridorerna i första och andra våningen, längs vilka resanderummen var belägna. Denna trappa var liksom i alla gamla hus av sten, mörk och smal och slingrade sig kring en tjock stenpelare. På första trappavsatsen var en fördjupning i denna pelare, ett slags nisch, inte mer än ett steg bred och ett halvt steg djup. Men det var möjligt för en människa att få rum i den. Hur mörkt det än var, urskilde fursten likväl, medan han sprang upp till avsatsen att en människa stod gömd i nischen. Fursten fick en plötslig lust att gå förbi och inte se till höger. Han hade redan tagit ett steg men kunde inte behärska sig utan vände sig om.

---

⁸⁷ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 278-280.

Samma ögon som förut, just *de samma*, mötte plötsligt hans blick. Mannen, som dolt sig i nischen, hade också redan hunnit taga ett steg fram ur den. En sekund stod båda nästan tysta intill varandra. Plötsligt grep fursten honom i axeln och vände honom bakåt, mot trappan, närmare mot ljuset: han ville se hans ansikte tydligare.

Rogosjins ögon blixtrade till, och ett vanvettigt leende förvred hans ansikte. Högra handen lyftes och det blänkte något i den, fursten tänkte inte på att hejda den. Han mindes blott att han trodde sig skrika:

— Parfen, jag tror det inte . . .

Därefter var det plötsligt som om något brustit sönder framför honom: ett sällsamt *inre* ljus upplyste hans själ. Detta ögonblick varade kanske en halv sekund, men han mindes dock klart och medvetet början, det första ljudet av det förfärliga skriket, som bröt fram ur hans bröst av sig självt och som han inte med någon makt kunde hindra. Sedan slocknade hans medvetande ögonblickligen, och det inträdde fullständigt mörker.

Han hade fått ett anfall av den epilepsi, som han redan mycket länge varit fri ifrån. Som bekant kommer de epileptiska anfallen, särskilt själva *fallandesjukan*, ögonblickligen. I detta ögonblick förvrids plötsligt ansiktet våldsamt, särskilt blicken. Konvulsioner och kramp bemäktigar sig hela kroppen och alla anletsdragen. Ett hemskt, otänkbart och obeskrivligt skrik pressas fram ur bröstet, det är som om plötsligt allt mänskligt vore försvunnet ur detta skrik, och det är omöjligt, eller åtminstone mycket svårt, för åskådaren att föreställa sig och medge att det är människan själv, som skriker. Man inbillar sig till och med att det är någon annan inom människan som skriker. Många har åtminstone förklarat sitt intryck på det sättet, och hos många injagar åsynen av en fallandesjuk en avgjord och outhärdlig fasa, som till och med har något mystiskt över sig. Man får antaga att det var ett sådant intryck av häftig skräck, förknippad med alla andra hemska tankar, som i detta ögonblick plötsligt förlamade Rogosjin på stället och därigenom räddade fursten undan det oundvikliga hugget från kniven, som svävat över honom. Därefter, innan han ännu förstått att det var ett anfall och sett att fursten ryggade tillbaka från honom och plötsligt föll på rygg, rätt ned i trappan, där han med kraft stötte huvudet mot stentrappsteget, rusade Rogosjin huvudstupa därifrån, sprang förbi den liggande kroppen och störtade nästan som vanvettigt ut från hotellet.

Under konvulsionerna, sparkningarna och krampryckningarna gled den sjukes kropp utför trappstegen, som inte var mer än femton, ända ned till slutet av trappan. Kort därefter, knappast fem minuter efteråt, fann man den sjuke, och det samlades en flock människor omkring honom. En hel blodpöl vid huvudet kom dem att undra om mannen själv skadat sig eller om en förbrytelse blivit begången.⁸⁸

---

⁸⁸ Dostojevskij, Fjodor. *Idioten I* (1960). Stockholm: Bonniers, övers. Ellen Rydelius. s. 288-290.